

1.

Úvod do studia dějepisu

Historie - řečtina "storta"

- latinsky "historia" - "to, co se stalo"

Dva významy 1. Reálný proces vývoje lidské společnosti

2. Vědecká disciplína popisující a interpretující vývoj společnosti od počátků až do současnosti

Úloha historie - popisovat hospodářské, politické a sociální poměry, zkoumat dějiny techniky, vědy, kultury a umění, seznamovat s historií lidstva, rozšiřovat poznávání národních i mezinárodních dějin. Podle historie mají dějiny smysl, logiku a vnitřní řád. Vysvětlováním za jakých podmínek kdy a kde společnost vznikala se snaží přispět k toleranci. Odhaluje vztahy a spojitosti mezi události ve všech sférách

Hérodotos - 5. století př.n.l, antický historik, dílo "Historie" (Histories apodeixis), Cicero nazval otcem dějepisu

Dějepis - vyučující předmět zabývající se dějinami, zprostředkováatel poznání, často chápán stejně jako pojem "Historie"

Pojetí dějin

1. křesťanské

- vůle Boha

- "vyšší záměr"

- vzestup ke spáse lidstva

- stvoření světa -> vzpoura člověka -> vyhnání z ráje -> desatero (Mojžíš) -> Starý Zákon -> Ježíš Kristus -> doba milosti -> apokalypsa

2. materialistické

- materiální princip (příroda, člověk, lidská činnost)

- člověk výsledkem evoluce

- člověk tvůrce dějin a hodnot

- dějiny závislé na materiální základně - když se člověk nemusí starat o základní věci, rozvíjí se umění, kultura apod.

3. jiné

a) dějiny jsou náhodným sledem událostí beze smyslu

b) dějiny jsou neustálým koloběhem vzniku, vývoje a zániku (Oswald Spengler -něm.)

Moderní pojetí dějin

Civilizační - hrabě Mirabeau (18 st.) občanská=svobodná společnost

Pramen

= materiál sloužící k poznávání lidské činnosti

a) hmotné - archeologické průzkumy

b) psané - psaná lidská činnost (osobní a úřední) - nejpoužívanější

c) orální - diskutabilní, nespolehlivé, lepší porovnávat

Metodika historické vědy

1. heuristika - vyhledání a shromáždění pramenů

2. kritika - zjištění pravosti a použitelnosti pramene

3. interpretace - vykládání pramenů - tvoření systému a řádu

4. syntéza - sepsání vlastního díla

Prameny lze najít v muzeích, archivech, knihovnách, na internetu. Prameny v knihovnách jsou obvykle řazeny dle autora či v případě vědeckých knihoven i dle zaměření spisu. V archivech jsou tříděny podle data sepsání, v muzeích dle vědecké disciplíny a datování.

Pomocné vědy historické (PVH)

- 17. století pro studium starověkých a středověkých dějin, teď však už i pro novější dějiny
- nelze provozovat historickou práci bez dvou základních věd; paleografie (písmo) a diplomatiky (listiny)
- Ecole de Chartes - Francie, studium diplomatiky
- u nás 19. st. na UK
- Josef Emler, Gustav Friedrich
- Vademecum pomocných historických věd

Jednotlivé vědy

Paleografie

- = věda zabývající se písmem (původně jen starověk středověk, v současnosti vše)
- palaios = starý, grafein = psát
- věda usilující o správné čtení, místní a chronologické zařazení písemných památek
- hodnotící a třídící písmo a stanoví jeho funkce (modifikace) v historickém vývoji v souvislosti s vývojem společnosti
- Zkoumáním písma v času i prostoru ho učí správně číst a interpretovat písemné prameny a zasazuje vývoj písma do celkového vývoje společnosti.**
- nejčastěji se zabývá písmem psaným lidskou rukou
- písmové typy vytvářejí systém zpevňující utřídění a vztahy písemných pramenů
- novověká paleografie - jen pokud je brána jako věda navazující na paleografii latinskou, klasickou

Z historie

- Jean Mabillon (1632-1707) 1. a 5. kniha De re diplomatica libri VI
  - základy paleografického studia
  - písmo knihové a listinné
  - stará písma rovnocenná s řeckým písmem

- Scipione Maffei (1675-1755)

- římsko-latinské písmo s třemi základními skupinami

a) majuskula

b) miniskula

c) kurzíva

- Bernard Montfaucon

- 1707 - Paleographia graeca (inspirace u Mabillona)

1819 - Monumenta Germaniae Historica - vydavatelství

- kritický přístup k pramenům

1821 - Ecole des chartes - Škola listin (Paříž)

Bádání jen díky rozsáhlému sběru dat a následné porovnávání

2. pol 19. století - vynález fotografie - rozvoj studia paleografie

- Theodor von Sickel

- Monumenta graphica medii aevi

- zdroj: habsburská monarchie

- následuje velký rozmach publikace paleografických obrazových publikací

Akademische Verlagsund Druckansalt - vydavatelství které se zasloužilo o velký přísun hodnotných svazků, především významných bohemik; bible Václava IV. atp.

- Ferdinand Lehner (1. pol. 20. st.)

- Korunovační evangeliář krále Vratislava

- Bible olomoucká (14.st.)

- Hradecký rukopis

- Antonín Friedl

- kodexy s bohatým množstvím obrázků
- Albert Bruckner
  - Scriptoria medii aevi Helvetica (14 svazků)
- Emil Chatelain
  - Paléographie des classiques latins - díla z antiky
- Gustav Friedrich
  - Památky umění písařského v Čechách a na Moravě

Vývoj materiálů na které se psalo

- a) archeologické - přírodní materiál (kůra stromů, listy, dřevo, kámen,...)
  - epigrafické texty
- b) paleografické - papyrus, pergamen, papír
  - kodikologické texty
- *voskové tabulky - přechod mezi (diptychy, polyptychy)

psací potřeby

- a) tesání, malování, rytí,...
- b) pera (třtinová, brková, ocelová,...)

Papyrus

- papírová třtina
- Egypt, Sicílie

Pergamen

- ovčí, kozí, telecí kůže
- pozdní starověk a raný středověk
- jihoevropský (jedna strana) X středoevropský (obě strany)
- reskribování textů z důvodu nedostatku pergamenu

Papír

- v Číně vynalezen (př.n.l.)
- v Evropě rozmach až koncem středověku
- první papírna 14. století Ulman Stromer
- u nás 1499 na Zbraslavi
- 16. století růst papíren u nás
- městská kniha staroměstská (1310)

Metodika určení stáří

- filigrány (průsvitky, vodoznaky) - produkty určité papírny

Chronologie

= nauka o měření času

a) matematická

b) historická

Matematická - využívá poznatky astronomie a na jejich základu stanoví jednotky pro měření času

Historická - sleduje jakým způsobem byl měřen čas v minulosti u jednotlivých národů v průběhu jejich vývoje

Základní časové údaje - pohyb nebeských těles změřen starověkými astronomy

- rok, měsíc, den
- den hvězdný, slunečný pravý, sluneční střední (základ pro současné měření času)
- měsíční cyklus - novolunní, první čtvrt', úplněk, poslední čtvrt'
- synodický měsíc - 29 dní 12 hodin
- měsíční rok 354 dní - vsouvání dne, později několika dní i měsíce

- tropický rok - 365 dnů 5 hodin 48 minut - 11 minut úchylnka každý rok, později opraveno

Křesťanský kalendář

- základem juliánský (Sosigen) - Gaius Julius Caesar
- 365 dnů, rok 46 + 90 dnů, pravidelný přestupný rok (4 roky), den navíc mezi 24. a 25. únor
- 16. století - návrhy - Pierre d'Ailly, Mikuláš Kusánský, bratři Gigliové
- 1582 - Řehoř XIII. - gregoriánský kalendář
- 1792 - VFR - Kalendář první francouzské republiky
- změna začátku roku, rovnodennosti, délky a názvy měsíců (30 dní, na konci roku 5 dní doplnění a jednou za 4 roky den revoluce)

Datování roků

- Dionysius Exiguus - zavedení roku 0 jako narození Krista v 6 st.n.l.
- rozšířeno až v 9.-10. st.
- současně používáno i jiné datování (podle olympiád - 776 př.n.l. atd.)
- fixace pomocí doprovodných ročních údajů
  - indikce - kolikátý je rok v 15.letém cyklu
  - konkurent - od I do VII který den v týdnu je 24. březen - přesné datum Velikonoc
  - epakt - Velikonoce

Začátek roku

- 1. leden z římského kalendáře
- 25. prosinec předchozího roku (den narození Páně)
- 25. březen (svátek Zvěstování Panny Marie)

U nás 1. leden už od 15. století

týden - umělé sedmidenní období nezávislé na roku či měsíci

- východisko pondělí

Dělení dne

- denní rytmus
- zvonění zvonů
- hodiny 12+12 - nepřesné
- zimní slunovrat (noční hodina 90 min. denní 30 a naopak)
- stejné hodiny až později

Genealogie

- = zkoumání rodu
- genus=rod
- sleduje vztahy mezi jednotlivci v šíři celé společnosti

Druhy:

vypravující (popisná) - rodiny, rody, společenské skupiny potažmo celá společnost

odvozená - zákonitosti genealogického dění, shrnuje velké množství dat

Gothajský almanach - 1763-1943 = konstatování fakt - první dílo

Ottokar Lorenz - německo

Kosmas, Dalimil - kroniky u nás

Bohuslav Balbín, František Palacký - studium šlechtického rodopisu

Sfragistika

=zabývá se pečetěmi

- vznik, proměny, chápání souvislostí v pečetních záležitostech

Funkce pečetí:

1. Samostatně - vlastnictví ve starověkém Orientu

- pověření, legitimace úředních osob ve středověku

2. Zapečetění písemnosti - ochrana před nepovolanou osobou

3. Přitíštění či přichycení k písemnosti - obsah v souladu s názorem vydavatele

- ve středověku velké použití, protože většina lidí neumí číst a psát

- 17. století úpadek - nahrazují razítka

Vědecké zpracování pečetí

- zřetel na tvar, velikost, materiál do kterého je pečeť otisknuta, opis pečetního pole a způsob přichycení

Tvar - nejčastěji kulatý, zašpičatělé oválný nebo štítovitý (ale i kosočtverec nebo trojúhelník s oblou základnou)

- zašp. oválný - církev, štítovitý - šlechta

- 5-150mm u kulatých

- prstenové pečetí - rybářský prsten (annulus piscatoris) - Papež

Materiál - buly (kovové), voskové

Buly - nejčastěji olovo, vzácně zlaté a stříbrné (zlato míšené se stříbrem)

- buly u nás: Přemysl Otakar I., Lucemburkové kromě Václava IV.

Voskové pečetí - přírodní vosk, později barven, zasazován do ochranných tvrdých pouzder (hrubší vosk, dřevo, plech)

- barva od 12. století hierarchizující - červená > zelená

- 16.st. - španělský vosk, 17.st. - slepé pečetí

Strukturální dělení - mincovní - oboustranné, obě strany tvoří celek

- rubní - velká pečeť má menší na rubu
- sekretní - jednostranná

Heraldika

= nauka o erbech

Bartoloměj Paprocký z Hlohol - Diadochus id est successio, Zrcadlo slavného markrabství moravského, Štambuch slezský

- nesystematická díla rozebírají jednotlivé erby

Václav Vojtíšek - 20. století - systematizace, vysvětlení erbů v souvislosti s historickým vývojem

- státní, městská heraldika
- blasonování - odborný popis znaků
- historizování - výklad dějin konkrétního znaku či znaků
- uplatnění ve středověku
- 12. století - rytířské erby kvůli křížovým výpravám, později právní sféra, státní útvary
- udělování erbů osoba povýšený do šlechtického stavu
- úpadek se zánikem rytířů, změnou stylu boje

Vývoj erbů:

- 1. normanské štíty, protáhlé
- pavézy, vytlačené ranně gotickým štítem
- pozdně gotický - turnajový (s vykouslou dírou pro kopí)
- renesance a baroko - štíty různě deformované dle aktuální módy
- další atributy - helmy (za štítem), klenoty (plastické), strážci (vedle, nedotýkající se), držitelé (vedle, dotýkají se),...

Numismatika

= nauka o mincích a platidlech obecně

Členění platidel:

1. Geografické - podle kontinentů
2. Chronologické - podle času
3. Měnového členění - podle měnových systémů a druhů platidel

Peníze - prostředek směny různých druhů zboží

- zlaté a stříbrné
- všeobecná hodnota všeho zboží
- měna - celá peněžní soustava (bankovky, mince)
  - mince - kus kovu určitého tvaru
  - monometalismus/bimetalismus

Pojmy

- střížek - kus kovu opatřen ražbou
- ražba mince - výrobní proces
- fabrika mince - kvalita provedení ražby
- typ mince - obrazová a textová totožnost na aversních a reversních stranách mince
- obraz na minci - symbolické, architektonické, rostlinné,...
- text - v opisu či na hraně mince, letopočet (od 13.st., u nás poprvé 1511 - dukát)
- stříž - hmotnost mince

České mince v historii

- 5.-6.st. - duhovky, níké (keltská měna)
- 10.st. - denáry
- 13.st. - brakteáty
- 14.st. - groše
- 16.st. - tolary

- Habsburkové - zlatková měna
- 1892 - koruny
- 1919 - oddělení české měny od rakouské
- 1993 - Česká koruna

- Regály - horní (těžba), mincovní (ražba)
- 1300 - Václav II. - těžba stříbra v Kutné Hoře, ražba grošů
- první mincovny v Praze, na Vyšehradě, na Malíně a na Libici
- pronájem mince do 13.st - rozšíření mincoven všude
-

2.

Pravěk

= Doba vývoje člověka a kultury před vývinem písemných pramenů

- nejdelší období - 2 000 000 let (+-)

Dělení - Paleolit, Neolit, Mezolit, Eneolit a Chalkolit, Doba bronzová, Doba železná, Doba římská

Paleolit

= 2 500 000 - 8 000 (+-)

- střídání dob ledových a meziledových

- lovci a sběrači

Nejstarší paleolit - 2 500 000 - 600 000

- člověk především v Africe

- rokle Olduvai - Australopithecus (Lucy), Homo Habilis (primitivní nástroje)

- Homo Erectus - ke konci období

Starý paleolit - 600 000 - 250 000

- h. erectus vládne

- nálezy v Africe (Etiopie), Asie (Čína, Jáva), Evropa (Francie, Německo, Přezletice u Prahy)

- výroba dokonalejších kamenných nástrojů - **pěstní klín**

- lov větších zvířat (koně, jeleni)

- malé příbytky

- **využití ohně**

Střední paleolit - 250 000 - 50 000/40 000

- Homo sapiens neanderthalensis
- zdokonalení nástrojů (škrabadla, oštěpy, nože, rydla)
- pohřbívání mrtvých
- **rozdělání ohně**
- zárodky artikulované řeči

Mladý paleolit - 40 000 - 10 000

- Homo sapiens sapiens
- plné rozvinutí řeči
- velké tlupy - společný lov velkých zvířat
- postupné usazování, růst populace, větší migrace
- osídlení Ameriky, Austrálie
- úcta k mrtvým
- rozvoj umění - sošky (Věstonická Venuše), rytiny, malby (Altamira, Lascaux)
- rozvoj náboženství

Mezolit a Neolit

- ústup pevninského ledovce - velké změny klimatu
- začátek pěstování plodin cca 9 000 př.n.l. (Přední východ)

Mezolit

- období mezi paleolitem a neolitem
- vymření větších savců - rozpad velkých tlup
- větší hustota osídlení, konflikty mezi tlupami
- domestikace psa

Neolit - 10-9 tisíciletí na Předním východě, později zbytek světa

- neolitická revoluce
- úrodný půlměsíc
- pěstování plodin a domestikace zvířete
- usedlý život - pevná obydlí
- prudký nárůst populace
- nové snadno přenosné nástroje (srpy, třecí misky, kamenné nádoby)
- 7. tisíciletí - hliněné nádoby
- vznik vesnic s kamenými, hliněnými či dřevěnými domy
- kult ženy - matky
- v Evropě neolitická revoluce až v 7-6 tisíciletí

Chalkolit a Eneolit - 6. tis. na Předním východě, 4. tis. v Evropě

- rozšiřování vesnic v města
- počátky metalurgie - měď
- vynález kola (oradlo,...)

Chalkolit (Přední východ)

- vznik prvních řemeslníků (kovotepci, kovolitci,...)
- rozvoj obchodu - vrstva obchodníků
- prohlubování sociálních rozdílů
- tvoření kněžské vrstvy ve městech
- nástup patriarchátu

Eneolit (Evropa)

- řídké osídlení, méně kovů, žádná města
- kultura nálevkovitých pohárů - keramika, kostěné nástroje, měděné šperky
- megality - dolmeny, menhiry - sluneční kult (Stonehenge)
- 3. tis. - kultura se šňůrovou keramikou - pohřbívání v mohylách, kamenné sekeromlaty

- kultura zvoncových pohárů

Doba bronzová

- na Předním východě vznik prvních starověkých civilizací

Evropa

- znalost bronzu koncem 3. tis.
- Starší doba bronzová (2300-1550)
  - únětická kultura
  - větší sociální rozdíly
  - počátky opevnění
  - jemné šperky z bronzu, jantaru, zlata
  - zbraně - sekery, dýky
- Střední doba bronzová (1550-1300)
  - mohylová kultura
  - pohřbívání do kamenných mohyl
  - meče, kopí, břitvy, pinzety
  - počátky spalování mrtvol
- Mladší a pozdní doba bronzová
  - kultury popelnicových polí
  - převládá spalování mrtvých
  - velký přírůstek obyvatelstva - časté války
  - bohaté bronzové poklady

Doba železná

- Přední východ již ve 2. tis., v Evropě až 8. století

Hallstatské období 800-400

- velké množství nálezů v Hallstatu (Rakousko)

- solné doly

- opevněná hradiště

Laténské období 400-000

- Keltové

- rozsáhlé nájezdy

- vyspělá kultura ovlivňována antickými kulturami

- 387 - napadení Říma

- intenzivní obchodní vztahy - kovy, jantar, kožešiny,

- radlice, kosy, dokonalejší srpy, hrnčířský kruh

- 2-1. st. př.n.l. - oppida centra větších oblastí - mohutné valy, kamenné zdi

- mince (duhovky)

- uctívání přírody

Další kmeny - Skythové, Thrákové

Doba římská

= střeoevropské kultury ovlivňované římskou říší

Germáni

- zaostali

- pastevci, řemeslníci

- runové písmo při obřadech

- náboženství nabádá k boji - kdo zemře v boji -> ráj

- utlačovali Kelty

- kmenové svazy - útočí na římské provincie

- Alamani, Frankové, Sasové, Langobardi, Vandalové, Gótové
- stěhování národů - 4. století - Hunové
- začátek středověku v Evropě

3

Starověk – státy Blízkého východu, Egypt, Čína, Indie

Blízký Východ

= Mezopotámie

- 6. tis.

- oblast mezi řekami Eufrat a Tigris.

- jarní záplavy Eufratu a Tigridu = úrodná půda = první obyvatelstvo

- 5. tis - větší vesnice, od konce města, 4. tis. - stavba chrámů

Sumerové - 4. tis.

- používání hrnčířského kruhu, předměty z bronzu

- piktografické písmo

- mýtičtí panovníci

Starosumerské období - 3. tis. - 24. st. př. n. l.

- městské státy - Kiš, Nippur, Umma, Ur, Uruk, Lagaš - jádro chrám

- vládou kněží - theokracie

- oddělení světské moci - panovník je zástupce boha na zemi

- náboženství - polyteistické, bůh Enlil - nejvyšší, zikkurat - chrám

- věda - vynález písma, matematika, astronomie

- literární památky - oslavné písně (hymny, modlitby, nářky)

Akkadové

- cca 2200
- semitské kmeny
- král Sargon - ovládl všechna sumerská města - hlavní město Akkad (poloha neznámá)
- kmen Gutejců - ovládl Akkadskou říši (konec AŘ)
- 3. dynastie z Uru - ukončuje Gutejskou nadvládu
- Amorité - válka se Sumery, vítěz Chammmurapi z Babylónu

Babyloňané

- **Starobabylonská říše (1900-1600)**
- Chammmurapi - zákoník ("oko za oko zub za zub", bůh Šamaš)
- 3 skupiny obyvatelstva - horní vrstva (výsady, prohrašky vůči nižším - pokuta, vůči stejně postaveným - přísný trest podle zásad odvety), svobodní lidé v závislém postavení (obdělávají půdu, vojáci, řemeslníci), služebníci a otroci (nejméně)
- **Středobabylonská říše**
- vyplenění Babylonu Chetity (1594, Muršiliš I.)
- pod vládou Kassitů
- sílení Asýrie- vyplenění Babylonu
- Isin - Nabukadnezar I. - vládce Babylonu = II. isinská dynastie

Asyrská nadvláda nad Babylonií

- 1097 př.n.l. - Tiglatpileasar I. dobyl Babylon a podřídil si celou říši
- nadvláda trvá do 7.st. př.n.l.
- Sinacheríb - nechal srovnat se zemí celé město Babylon
- Aššurbanipal - vnitřní krize, jeho dva synové podléhají nátlaku babylonských měst

Chaldejská Novobabylonská říše

- Nabopolassar - "povoláný bohy k obnovení slávy Babylonské říše"
- spojení s králem Médie - Kyaxarem II. - dobytí Ninive (Asyrské hl.m.)
- syn Nabukadnezar II. - poráží egypt, rozšiřuje říši, je zabit svým velitelem, který je zabit svým synem - Nabonidem
- dobytí perským králem Kýrem, následně v r. 331 př.n.l. Alexandrem Velikým - úpadek města a vylidnění

Kulturní rozvoj

- Epos o Gilgamešovi (nejstarší příběh), Enuma Eliš (o stvoření světa)
- hlavní babylonský bůh Anu a jeho manželka Ištar, král bohů Enlil, později Marduk
- Nový Babylon - Ištarina brána, Mardukův zikkurat (Babylonská věž), visuté zahrady Semiramidiny

Asyřané

- Staroasyrská říše (1950-1760)

- Akkadské tradice
- pod nadvládou Chammurapiho
- dobytá Churrity (1590) - připojení ke státu Mitanni

- Středoasyrská říše (1365-1076)

- vyhnání Churritů
- Aššur-Uballit I. - spojení s Egyptem
- Salmanassar - zničení státu Mitanni, rozšíření říše, dobytí Babylonu
- Tukultí-Ninutra - vrchol říše, po smrti úpadek
- Tiglatpilesar I. - znovu dobytí Babylonu, okleštění území Amoritů

- Novoasyrská říše (911-612)

- znovurozšíření území
- Tiglatpilezar III. - znovu dobývá Babylon, táhl proti králi Urartu
- Sargon II. - Ninive hlavním městem
- Assarhaddon, Aššurbanipal - dobytí Egypta, největší rozmach říše
- 605 př.n.l. - konec Asyrské říše - Babylon+Médei

Kulturní a ekonomický rozvoj

- obchod s kovy
- vyspělé vojsko - vozy tažené koňmi
- náboženství - bůh Aššur

Egypt

- v oblasti povodí Nilu - záplavy
- První stálá obydlí v Dolním Egyptě (sever), na jihu kočovné obyvatelstvo
- = predynastické období - 2. pol. 4. tis. - přelom 4. a 3. tis.
- dynastie (31)

Stará říše

- hl. m. Mennofer
- absolutistická vláda
- první pyramida - Džoserova
- Gíza - pyramidy (Cheopsova, Chefrénova a Menkaurova)

Přechodné období

- úpadek absolutistické moci - lidové povstání - hospodářská krize
- sever v chaosu, na jihu vzniká nová dynastie v Thébách (Vésetu)

Střední říše

- na konci 3. tis. sjednocení Egypta
- 12. dynastie - prosperita
- zavodňovací kanály, hráze
- Fajjúm - oáza - obilnice země

Druhé přechodné období

- Hyksósové ovládají Egypt
- chov koní

Nová říše

- 18.-20. dynastie - největší rozmach
- roste moc kněží
- Thutmos III, Amenhotep II.
- Amenhotep IV. - Achnaton - náboženská reforma

Ramessovci

- oslabený vliv v Sýrii, protože Chetité
- Bitva u Kadeše - nerozhodná - mír s Chetity

Pozdní doba

- válčení o Egypt s Asyřany, Núbijci, Libyjci
- Sajská dynastie - rozkvět
- 525 - Peršané
- 332 - Alexandr Makedonský
- vládnou Ptolemaiovci
- 31 n.l. Octavianus Augustus dobývá Egypt jako římskou kolonii

Egyptská kultura

- hieroglyfy - obrázkové písmo (přeložil J.F.Champollion)
- vládce je faraon - vtělení boha Rea
- kalendář - 12 měsíců po 30 dnech + 5 dní pro bohy

- polyteistické náboženství - Re, Hor, Amon, Bastet, Thovt, Anubis, Usir
- víra v posmrtný život
- pohřbívání panovníků v pyramidách (Gíza), později skalní hrobky (Údolí králů)
- chrámové komplexy v Luksoru a Karnaku

Malá Asie, Fénicie, Izrael

Malá Asie

- Chetitě - rozluštění jazyka Bedřich Hrozný
- válčili s Egyptem
- velký vliv královna

Fénicie

- obchodníci
- velký vliv ve středomoří
- založili Kartágo
- nejednotný národ

Izrael

- polokočovní kmeny
- Mojžíš vyvedl z Egypta
- králové David a Šalamoun
- hl. m. Jeruzalém - rozmach
- Šalamounův chrám
- monoteistické náboženství
- Judské království - podrobena Nabukadnezarem, později Kýrem (Persie)

Indie

- povodí řek Indu a Ganga
- Harappská civilizace - první jednotná kultura
- kanalizace
- Árjové - kmeny, později se usadili
- rozdělení do varn - 4 varny, nepropustné, dědičné
- Guptovská říše
- Brahmánské náboženství - Indra
- brahmáni - přesné provádění rituálů
- védy - indské písemné prameny
- Buddhimus - Buddha - vladařská rodina
- každý člověk má dosáhnout osobní spásy = nirvány
- čtyři vznešené pravdy
- Hinduismus - polyteistické
- nejednotné
- Višnu, Šiva, Kháli
- Mahábhárata, Rámájana - eposy
- jazyk - sanskrt

Čína

- Chuang-che, Jang-c'-ťiang - řeky
- jedna z nejstarších civilizací - 9. tisíciletí
- dynastie Šang - první pevná dynastie - později Jin
- velké bohatství
- despotická vláda - odpor od Čouů
- dynastie Čou - 11. století - 3. století
- nejednotná Čína

- dynastie Čchin

- sjednocení Číny - Čchin Š' -chuang-ti

- dal postavit Velkou čínskou zeď

- 207 lidové povstání - konec

- dynastie Chan

- stejně jako Čchin - jednotná říše

- Chan-wu-ti

- porazil Huny

Čínská kultura

- vládne císař

- velká města

- rozvinutý obchod - hedvábí - Hedvábná stezka

- náboženství nejdřív polyteistické - Šang-ti

- filozofie - jin a jang - vyváženost

- Taoismus - Lao-c' - Kniha o tao a ctnosti - život v souladu s přírodou

- Konfucius - život v souladu s božstvy

- mnoho vynálezů - papír, kompas, střelný prach, hedvábí

- buddhismus - převzatý z Indie

4

Antické Řecko

Temné, Archaické a Klasické období

Temné období

- neexistuje písmo
- dórské kmeny vyvrátili Mykénskou civilizaci
- předtím - Mínojská civilizace na Krétě - Mínotauros
- bájní králové, bitva u Tróje - Agamemnón
- Íliás a Odysseia jsou nejhlavnějšími zdroji informací

Archaické období

- vznik polis - stát ve městě
- řídí ho plnoprávní občané (muži)
- bezprávní otroci
- centrum zemědělských oblastí

Velká řecká kolonizace

- rozvoj mořeplavby
- kolonizace za účelem získání více surovin - zakládání osad
- osady nezávislé na zakládajících metropolích (apoikie)
- obchodní stanice v Egyptě (emporia)

Nepokoje v polis

- růst moci střední vrstvy - dožaduje se podílu na vládnutí
- ranná demokracie - shromáždění/rada

Náboženství

- polyteismus
- žádná vrstva mocných kněží
- hlavní Zeus, manželka Héra, bratři Poseidón a Hádés
- věštírny - Delfy - Pýthie

Hry

- v Olympii
- atletické i muzické
- 776 př.n.l.

Athény

- učňovské polis, centrum vzdělanosti
- původně králové (Théseus)
- později nejvyšší úředníci - eupatridové
- Drakontův zákoník - později Solón - reformy otroctví, zrušení absolutní moci aristokracie
- Tyraniida Peisistratovců - rozkvět Athén

Sparta

- spíše vojensky vedené polis
- jádro několika tisíců mužů, kteří vládli neplnoprávnému občanstvu
- perioici a heilóti - perioici - ve vlastních městech, víceméně samostatní, heilóti - zemědělci, závislí, otroci
- problémy s územím řešené válkami

Umění a věda

- Řecké mýty - o hrdinech a bozích
- Homér - Íllias, Odysseia

- Hésiodos - Theogonía - o původu bohů
- Počátky filosofie - míletští filozofové - Anaximandros, Anaximénes - racionální vysvětlení původu a proměnlivosti světa - hledání pralátky - arché
- chrámy - zasvěcené bohům - oběti
- dórský, íonský a korintský sloh

Klasické období během řecko-perských a peloponéských válek

Řecko-perské války

- Vpád Peršanů do maloasijského Řecka - ovládnutí, následné povstání a vypuknutí řecko-perských válek
- 490 př.n.l. - Bitva u Marathónu - Peršané opouští Řecko
- Themistoklés - posílení demokracie, ale i armády
- Druhé vyloďení Peršanů - 480 př.n.l. - Xerxés
- Bitva u Thermopyl - Leonídás - zrada
- Bitva u Artemisia - nerozhodná
- Bitva u Salamíny - námořní - Athéňané vítězí a Peršané se opět stahují
- Snaha o zredukování perské moci v Egejském a Černém moři

Cesta k demokracii

- prohlubování demokracie
- Kimón, Efialtés - zbavení aristokratické rady pravomocí
- **Perikles** - nejvýznamnější athénský politik
- největší rozkvět Athén
- rozvoj demokracie - lidové shromáždění, rada pěti set

Peloponéská válka

- Sparta pod tlakem spojenců vyhlašuje válku Athénám
- Athény bojují spíše na moři, Sparta na souši
- epidemie v Athénách, Perikles umírá
- 421 př.n.l. - mír

Klasická kultura

Počátky dramatu

- tragédie a komedie
- řešení důležitých problémů
- Aischylos - nejstarší - člověk je závislý na božských silách
- hry: Peršané, Sedm proti Thébám, Oresteia (trojdílné drama)
- Sofokles - člověk musí žít v souladu s božskými silami
- hry: Antigona, Oidipus
- Eurípidés - kritický k náboženství
- Aristofánes - komedie

Filozofie

- Sofisté - učitelé moudrosti - rétorika, styl vládnutí
- Sókratés - vnitřní hlas daimonion - sebepoznání
- Démokritos - atomistická teorie

Lékařství, dějepisectví

- Hippokrates - lékař - lékařská přísaha
- Hérodotos - otec dějepisu

Architektura

- za Perikla - výstavba Akropole - chrám Parthenón - Athéně
- Feidiás - sochař
- Olympie - Diův chrám

Klasické období od konce války po ovládnutí Makedonií

- upadá koncept polis - tvoří se větší státní celky
- neustálé válčení - žoldnéřské armády
- sociálně-ekonomické problémy ve společnosti - lidé se přestávají zajímat o politiku
- Sparta je dominantním státem
- Korintská válka - další upadání společnosti
- Théby válčí proti spartě, která se po korintské válce stala oslabená, přesto však vítězí

Makedonie

- využívá oslabení všech řeckých států
- Filipp II. - bitva u Chairóneie - sjednocení všech řeckých států kromě Sparty

Umění a filosofie

Platón - žák Sokratův

- teorie idejí
- škola Akadémiá
- jeskyně

Aristotelés - žák Platónův

- peripatetická škola - chození během diskusí
- řečnictví - Démosthenés - filipiky

Architektura

- největší divadlo - Epidauros
- chrámová hrobka - Halikarnáossos

5

Helénistické období, kultura a filosofie

- společný - panhelénský styl života

Alexandr Makedonský

- převzal vládu po svém otci Filipu II.

- reformoval vojsko

- vytáhl proti Persii

Tažení do Persie

- 40 000 mužů - řekové+makedoňané

- 1. bitva u Gráníku

- osvobození Egypta od perské nadvlády

- bitva u Gaugamél - Alexandr opět vítězí - dobytí Sús i Persepole

- 323 - zemřel na nemoc

- zakládal města - Alexandrie - největší v Egyptě

- po smrti se říše rozpadla na ptolemaiovskou, seleukovskou a antigonovskou

Helénistické státy

- vznikají po smrti Alexandra Mak.

- přetrvávají polis

- časté boje mezi největšími z nich

- nastává rovnováha sil až do smrti Ptolemaia IV.

- velmi rozvinutý dálkový obchod - Indie

- propastné rozdíly v sociálních vrstvách - absolutistický panovník

Ptolemaiovský Egypt

- všechna půda patří králi - funguje nevolnictví, centralizace

- královské monopoly - výroba papyru, výroba oleje

- od 2. století úpadek

Seleukovská říše

- rozličnější státní struktura
- jednotlivé oblasti - satrapie
- autonomní města
- vojenští vládcové
- poraženi Římem

Antigonovská Makedonie

- král omezován aristokracií
- svobodní všichni občané
- přírodní bohatství

Helénistická kultura

- politická apatie občanů
- pocity vykořeněnosti a marnosti
- v náboženství posiluje bohyně Týché - bohyně nevyzpytatelného osudu
- řecká mystéria - kulty uctívající jiné než řecké bohy
- náboženský synkretismus - splývání

Filosofie

- Epikúros - škola "Zahrada"
- stoická filosofie - smysluplný řád světa, božský rozum (logos), v souladu s přírodou

Básnictví

- nová komedie - z každodenního života prostých lidí, děj kolem lásky a peněz
- bukolovská poezie - život na venkově

Věda

- centrum Alexandrie v Egyptě

- velká knihovna - 700 000 svitků
- Múseion
- zkoumání přírody, astronomie, hlavně filologie
- Archymédés, Eukleidos, Aristarchos

Architektura

- pravidelné ulice, velká náměstí (agory), veřejné budovy
- Akropolis v Pergamu - residence s chrámy, Diův oltář

6

Starověký Řím - Etruskové, království, republika, římská kultura a filozofie

Etruskové

- 8. st. př. n. l.
- dnešní Toskánsko
- neznámý původ
- vrchol moci v 7. a 6. st.
- poraženi Řeky, postupně upadají - 3. století Římany

Městské státy

- jednotlivé městské státy samostatné
- 12 hlavních měst s centrem ve Volsiniích
- z počátku vládne aristokracie, později králové "lukumoni" - prostředníci bohů, ke konci vládnou úředníci

Ekonomika

- terasovitá pole
- naleziště kovů
- černá keramika "bucchero"

Náboženství

- kult mrtvých - hostiny na počest, sarkofágy, rituály

Řím v době královské

- 753. př.n.l. - Romulus a Remus - Romulus první král
- království až do r. 510 - vyhnání Tarquinia Superba
- Etruskové mají nadvládu nad Římem = prosperita

Společnost

- král -> senát (patres) -> patricijové (šlechta) -> plebejové (obyčejní lidé) - často závislí na patricijích (klienti)

Římská republika

Rané období

- snaha o upevnění pozice
- četné války (spolek latinských měst, horské kmeny)
- obléhání Vejí (Etrurie) - 12 let
- vpád Keltů - dobytí Říma - 387

Ovládnutí Itálie

- 1. Kampánie - Samnité - 3 války
- jižní Itálie - řecká města - Pyrrhos - Pyrrhovo vítězství - nakonec prohrál
- 265 - celá Itálie v moci Říma
- spojenci - autonomní, ale jednají v zájmu Říma - municipia

Politika

- moc v rukách patricijů
- úředníci voleni jednou za rok
- v nouzi diktátor - jmenován konsuly
- centrem moci - senát
- centurijní shromáždění - Servius Tullius - nezáleží na rodu, ale na majetku
- tribuny lidu - plebejská shromáždění bojující proti patricijské moci

Vrcholné období

Punské války

- 1. punská válka o Sicílii - Řím vítězí
- 2. punská válka - Hannibal - přes Alpy - bitva u Trasimenského jezera, bitva u Kann, nedostatečná podpora z Kartága - oslabení - obrácení karet, Kartáginci vytlačeni - bitva u Zamy - rozhodující porážka, Kartágo vypleněno, proklete, Kartáginci prodáni do otroctví

Expanze na východ

- za pomoci spojenců dobytí Makedonie a Seleukovské říše, následné dobytí bývalých spojenců
- ovládnutí celého Středomoří - nejmocnější stát

Ekonomika

- zakládání provincií - prétoři
- publikáni - vybírání daní
- zemědělství - specializované na obchodně výnosné plodiny - olivy a víno
  - středně velké statky (villy)
- využívání značného množství otroků

Náboženství

- kultovní a rituální předpisy
- bohové převzatí z Řecka a od Etrusků
- uměle vytvoření bohové (Svornost, Zbožnost, Svoboda)

Umění a literatura

- inspirace u Etrusků - valená klenba, vodovody
- první literatura náboženská
- Andronicus - překlad Odysseii, komedie a tragédie
- T. Maccius Plautus - Komedie o hrnci - inspirace pro Moliéra
- gladiátorské zápasy, cirky
- vědění převážně převzato od Řeků

Krise římské republiky

- reformy bratří Gracchů - rozdělení půdy boháčů mezi bezzemky - oba zabiti
- optimáti a populáři - optimáti (zastánci absolutní moci senátu), populáři (reformy ve prospěch lidu)
- úpadek politické morálky, roste hrabivost a ctižádnost
- moc senátu klesá s porážkami v bojích proti Germánům
- Gaius Marius - konzul - poráží Germány - reforma vojska - žoldnéřská armáda

- boj s italskými spojenci za zplnoprávnění
- občanská válka - Sulla x Marius
- Sulla dobývá Řím a nadchází diktatura - proskripce - seznamy nepřátel
- Spartakovo povstání - vzpoura otroků - rozprášení Crassem
- u moci Cn. Pompeius - bojuje v Malé Asii, mezitím v Římě nepokoje
- vznik triumvirátu

Kultura a filosofie

- silné ovlivnění Řeckem - stoicismus, později eklekticismus (vybírání)
- M. Tullius Cicero - významný politik a řečník
- dějepisectví - Crispus

Starověký Řím - triumviráty, císařství, křesťanství, rozpad římské říše

I. triumvirát

- Pompeius, Caesar, Crassus - tajná dohoda o vzájemné politické podpoře
- neomezená moc proudící z armády - legální tlačení politických zájmů s občasným použitím násilí
- Caesar - jako prokonzul v Galii - kompletní podrobení - boje s Germány a Galy
- Crassus - v Sýrii - pokus o dobytí parthské říše - bitva u Karrh - zemřel
- Pompeius - v Hispánii - stává se jediným vládcem
- občanská válka - Caesar z Galie táhne na Řím, postupně ovládá celou Itálii - Pompeius utíká do Řecka - Caesar ho i tam poráží - Pompeius utíká do Egypta, kde byl zabit
- dosazení Kleopatry na trůn v Egyptě
- r. 45 - neomezený vládce Říma - 15.3.44 - zavražděn spiklenci

II. triumvirát

- Antonius, Octavianus, Lepidus
- tvrdý boj proti svým odpůrcům
- Octavianus x Antonius - Octavianus v Římě, Antonius v Egyptě
- 31.př.n.l - bitva u Aktia - Antonius s Kleopatrou spáchali sebevraždu
- Octavianus neomezený vládce

Císařství

- Octavianus - vzdal se pravomocí v senátu, ten ho však požádal aby se stal hlavou říše
- přijal titul Augustus - zdroj moci armáda - císař, tribun lidu
- obnovil pořádek v říši - rozdělení provincií na císařské a senátní
- oslavy a hry - odvedení pozornosti chudého lidu

- stálé vojsko - 25 legií (150 000 vojáků)
- stabilizace říše kolem říčních toků, hor, apod.
- pokusy o podmanění Germánů - Teutoburský les

Kultura za Augusta

- P. Vergilius Maro - básník - Aeneis - epos o Aeneovi
- Q. Horatius Flaccus, P. Ovidius Naso, T. Livius

Principát

- po Augustově smrti říše stabilní
- císař vládne jako princeps - 1. zástupce senátu i lidu
- juliovsko-klaudiovská dynastie - Claudius a Tiberius - udržovali říši
- Gaius Caligula a Nero - "šílenci na trůně" - Nero údajně zapálil Řím
- touha po majetném bohatství
- Flaviovcí - T. Flavius Vespasianus - obnovil říši po Neronovi, následník syn - odstraněn
- adoptivní císaři - M. C. Nerva - pozitivní vztahy se senátem, další císaři Traianus, Hadrianus, Antonius Pius, Marcus Aurelius - prosperující říše

Politika

- budování římského pomezí - limes, vasalské státy - předsunutě
- centralizace moci do císařových rukou
- v Itálii svobodní občané, zbytek provincie - roste počet svobodných občanů
- romanizace - šíření latiny
- rozdělení společnosti - senátoři, jezdcí (finance), dekurioni (města), nižší společenské vrstvy, otroci
- kolonát - pronájem půdy

Kultura

- mysterijní kultury - uctívání cizích bohů
- císařský kult boha slunce
- gnosticismus - návrat k bohu, stoicismus - rovnost všech lidí
- Seneca - vychovatel Nerona, filosof

- Tacitus - historik

Krize principátu

- během vlády Marka Aurelia

- složitá vojenská situace v Sýrii, mor

- Markomanské války - pronikání na římské území, povstání v Egyptě

- příměří s Markomany - syn Commodus

- Severovská dynastie - Commodus - nejhorší císař, nastupuje Septimus Severus

- zklidnění situace - rozkvět některých oblastí

- Sasánovská říše - peršané, vleklé boje s římany

- vojenští císaři - dočasný rozpad říše - několik císařů naráz

- Aurelianus - znovusjednocení říše

- celkový úpadek hospodářství

Křesťanství

- začíná se šířit po ukřižování Krista - vidina jiného, lepšího světa

- mezi chudými obyvateli měst - šíření díky apoštolu Pavlovi

- pevná organizace - episkopové (biskupové)

- pronásledování císařem, protože mu nevzdávali božskou poctu

- Decius, Valerianus, Diocletianus - hlavní pronásledovatelé

- Nový zákon - 4 evangelia - Matouš Marek, Lukáš, Jan - o životě Ježíše

- apologie - obhajoby křesťanské víry

Rozpad římské říše

- Diocletianus - snaží se zajistit moc a upevnit hranice říše

- tetrarchie - čtyři vladaři

- rozdělení říše na 12 diecézí

- dominát - jediný vládce všeho

- Costantinus I. Veliký - milánský edikt - povolení vyznávání křesťanství

- založení Konstantinopole - druhé hlavní město - křesťanské město

- 359 - zrovnoprávnění s Římem
- celá říše se pokřesťanšťuje, poslední odpor Iulianus
- útoky Germánů - postupné osidlování říše
- 395 - rozdělení říše na východořímskou a západořímskou
- východ stabilní, západ pod těžkým náparem germánských kmenů - v čele s králem Alarichem dobyli Řím, Vandalové také dobyli Řím
- společný nepřítel - Hunové v čele s Attilou - zastaven
- úpadek měst na západě, povstání, celkové hroucení západní části říše
- Germáni se dostávají na nejvyšší posty v západořímské říši
- 476 - konečný pád západořímské říše - začátek středověku

Stěhování národů, Francká říše, Svatá říše římská, Byzantská říše

Stěhování národů – migrace barbarských kmenů v Evropě, které způsobilo pád západořímské říše a konec starověku a počátek středověku

Příchod Hunů na počátku 4. století dalo do pohybu germánské a slovanské kmeny ve východní Evropě, kteří se tlačili přes Limes Romanum (římská hranice na Rýně a Dunaji) do Římské říše, která nebyla schopna tyto kmeny zadržet a tyto kmeny se začali usazovat na území především západořímské říše, kterou svým počínáním rozvrátili.

Vizigóti – Pod Alarichem porazili Vizigóti vojsko východořímské říše u Adrianopole, pak táhli do Itálie, kde roku 410 n.l. vyplenili Řím. Poté se usadili v jižní Francii, kde založili své království. Při tažení Attily se Vizigóti spojili s Římany a porazili Attilu v bitvě na Katalaunských polích 451 n.l. Po zániku západořímské říše byli Vizigóti vytlačeni z jižní Francie Franky a přesunuli se do oblasti dnešního Španělska. Zde však byli podmaněni příchozími Araby na počátku 8. století

Ostrogóti – Pocházeli ze Skandinávie, odkud se přesunuli do černomoří, odkud je vytlačili Hunové – byli nuceni s nimi bojovat proti Římanům. Po hunské porážce vtáhli do Itálie, kde vytvořili svoje království. Nejvýznamnějším jejich králem byl Theodorich. Nakonec byli poraženi Byzantskou říší za císaře Justiniána (pol. 6.stol.) a zničeni, jelikož nedokázalo splynout germánští a románští obyvatelé.

Vandalové – Snad pocházeli ze Skandinávie, kdy se ovšem usadili v Panonii, odkud utekli při nájezdech Hunů přes Římskou hranici až do Afriky, kde vytvořili své království. V roce 455 n.l. vyplenili Řím. I toto království bylo dobyto a zničeno Byzantskou říší za Justiniána. Posléze obsazeno Araby.

Frankové – Frankové žili ve Skandinávii, ale vydali se do severní Francie, kde založili své království. Ukázali se velice silným kmenem a nakonec převzali dědictví západořímské říše. Roku 511 n.l. franský král Chlodovik přijal křest podle ritu katolické církve a stal se ochráncem katolické církve před dalšími kmeny, které vyznávali křesťanství pod učněním Ariána (který byl označen katolickou církví za heretika). Frankové postupně porazili Vizigóty a Burgundy. Za Chlodovika vzniká Francká říše.

Francká říše

Chlodovik I – 511 přijal křest podle katolické církve a potlačoval okolní kmeny, které vyznávali ariánství – stal se ochráncem papeže a papežství mu bylo zavázáno

Merovejci

Tři části – Austrasie, Neustrie, Akvitánie – v každé vládl jiný král – úpadek moci králů, moc přejímají majordomové

Majordomus Karel Martel porazil roku 732 v bitvě u Poitiers Araby

Jeho syn Pipin III. přejímá moc, sesadil Merovejce a prohlásil se králem, papež převrat posvětil, jelikož mu pomohl proti Langobardům

Po jeho smrti nastoupil jeho syn Karel Veliký

Za něho prošla francká říše velkým rozvojem a výboji

Výboje proti Langobardům, Sasům, Slovanům, Arabům,

V roce 800 byl v Římě papežem korunován na císaře římské říše, uznán byzantským císařem jako nástupce západořímské říše

Karolínská renesance – dochází k obnově latinského písennictví –především pomocí nově zakládaných klášterů –románský sloh

Hlavní centrum Cáchy

Po Karlově smrti se vlády v jeho obrovské říši ujímá Ludvík pobožný, kdy ovšem po jeho smrti se říše rozpadá pod vládou jeho tří synů, kteří si říši rozdělují 843 n.l. Verdunské dělení

Karel II – Západofrancká říše – Francie

Lothar – Lotharingie – (Lotrinsko, Burgundsko)

Ludvík Němec – Východofrancká říše – Svatá říše římská

Svatá říše Římská

Otoni

Jindřich I. Ptáčník – saský vévoda – výboje

Syn Ota I. – nájezdy Maďarů, vítězství na Lechu 955 n.l., korunovace v Římě na císaře 962 – Svatá říše římská

Ota II.

Ota III. – plány na „renovatio imperii“ – obnovení impéria, rádce sv. Vojtěch, brzká smrt

Spor o investituru mezi Jindřichem IV. a papeži – šlo o jmenování církevních hodnostářů v svaté říši římské –

Ponížení u Cannosy 1077 – Jindřich IV. se pokořil

Konec bojů až Wormský konkordát 1122 mezi Jindřichem V. a papežem Kalixtem II.

Fridrich Barbarossa – Štauf, jeden z největších panovníků středověku, Války v Itálii, dobytí Milána, Spor v říši s Welfy (Jindřich Lev), Divide et impera (Rozděl a panuj) v panstvích

svých protivníků jičřil nálady a zmenřoval území (český stát – zalořil markrabství moravské a prařské biskupství vyjmul z pravomoci českého knížete – po Barbarosově smrti opět dořlo k spojení do jednoho státu)

Po smrti Barbarossy dořlo k válkám o nástupci mezi řtaufy a Welfy (vyuřil Přemysl Otakar I. – český dědičný královský titul)

Boje se přenesly i do Itálie, kde se ukázali dvě frakce podle toho, zda stranili papeři či císaři

Guelfové- papeřovi přívrženci

Ghibelíni – zastánci císaře

Byzantská říše

Pokračovatel v římské tradici

Hlavní město – Konstantinopol

Justinián I. – dořlo k výbojům, kdy byzanc obsadila Itálii, severní afriku, Hispánii

Zákoník – Corpus iuris civilis – základ římského práva

Césaropapismus – spojení světské a církevní moci – rozdíl oproti západu, kde je císař a papeř

Ikonoklasmus – nepokoje proti obrazům – obrazoborectví (proti modlám)

Porážky Byzance – útoky Arabů, Peršanů, Bulharů a Slovanů Byzanc platí tribut

1054 – Velké schizma – odloučení Katolické a pravoslavné církve

1072 – bitva u Mantzikertu – Porážka od Turků

Křířové výpravy

1204 – dobytí Konstantinopole Křířáky – Latinské císařství

Tlak Turků – 1453 dobytí konstantinopole Turky – konec Byzance

9

Střední Evropa v raném středověku (VM, Čechy, Uhry, Polsko)

Avaři

- ovládli středoevropskou oblast, Slované jsou podřadní
- válka s Franckou říší

Sámova říše

- Sámó - francký kupec
- jediný pramen z Fredegarovy kroniky
- žádné archeologické doklady
- výstavba hradisek, sociální diferenciacce
- po Sámově smrti končí

Velká Morava

- 8-9 století
- Mojmír I. - Mojmírovci
- Nitranské knížectví - západní Slovensko - Pribina - zabit
- Rastislav - snaha o vymanění z Franckého vlivu
- 863 - Konstantin a Metoděj
- Rastislav svržen vlastním synem Svatoplukem
- Svatopluk - válčí s Franky
- největší rozkvět - rozšíření o Čechy až k Maďarsku
- zánik - Mojmír II. - tlak ze strany Franků a Maďarů
- 906 - zničena Maďary

Velká Morava a křesťanství

- tlačeno z východofrancké říše - "souboj" o VM - akvilejské, salcburské a pasovské biskupství
- misie s Kostantinopole - zjištění jak moc je VM pokřesťanštěná - překlad textů do staroslověnštiny
- Moravské arcibiskupství - papežem Hadriánem II. schválená liturgie a založeno arcibiskupství - Metoděj

Kultura

- překlad evangelií, Proglas
- Zakon sudnyj ljudem - zákoník
- románský sloh - spousta kostelů

Vznik a počátky českého státu

- 1. kníže Bořivoj - ještě během existence VM
- po Svatoplukově smrti osamostatnění
- kníže Václav - do zletilosti vládne Drahomíra (matka)
- odvádí Frankům tribut - 500 volů a 120 hřiven stříbra
- zavražděn bratrem Boleslavem - r. 935 -> svatořečen
- Boleslav I. u moci - válčí proti Otovi I. - prohrává -> poddání se
- snaha o zvětšení panství - rozšíření o Moravu, Slezsko, západní Slovensko,...
- Boleslav II. - vyvraždění Slavníkovců - 995

Kultura

- křesťanství - biskup Dětmar
- kníže volen kolokviem na vrchu Žiži (v současné době Pražský Hrad)
- sv. Vojtěch - biskup - Slavníkovec

České knížectví

- Boleslav III, Oldřich a Jaromír - střídání na trůně
- oslabení českého knížectví - ztráta území
- Boleslav Chrabrý (Polsko) dosazuje knížata na trůn
- Vladivoj - vládne jeden rok, říšské léno - schvalování knížat SŘŘ

- český stát spadá pod Svatou říši římskou
- 1012 - Oldřich - upevňování postavení čech v Evropě, využívá slábnoucího Polska a Uher
- připojuje Moravu
- Břetislav I. - syn Oldřicha - nejsilnější kníže
- přivezl ostatky sv. Vojtěcha, stabilizoval zemi
- hvězdenská statuta - upevnění státu
- Spytihněv II. - syn Břetislava - žádost o královský titul - nevyhověna
- Vratislav II. - 1085 korunován králem českým a polským
- úpadek českého státu - rozhádanost velmožů
- Fridrich Barbarossa - dosazuje Soběslava na trůn, Fridrich a Konrád II. Ota soupeří o český trůn - Fridrich čechy, Konrád II. Ota morava
- Statuta Konráda II. Oty - dědičnost půdy v rámci šlechty
- Vladislav II - 1158 - druhý český král
- úpadek hradské soustavy
- zakládání klášterů - Břevnovský, Sázavský, Svatojiřský

Uhry

- původně kočovné národy
- větší rozvoj až po zničení VM
- Arpád - Arpádovci - zakladatel maďarského státu - Gejza I.
- Štěpán - syn Gejzy sjednotitel státu
- po jeho smrti stát prakticky zaniká

Polsko

- postupné sjednocování kmenů - dvě knížectví - Vislanů a Polanů
- Měšek I - první historicky doložený polský kníže
- poráží Boleslava II. - ovládá Slezska a území až k Baltskému moři
- Boleslav I. Chrabrý - syn Měška připojuje další území - Polsko největší
- postupem času omezován a přichází o území

- hradská soustava - rozmístěné hrady se svými správci
- ke konci vlády králem, po smrti stát upadá

10

Středověká kultura a vzdělanost

Románský sloh – původ v Itálii – od 10 – 12 století

Znaky – silné stěny, válená klenba, sloupy, rotunda, bazilika

Rotunda a bazilika sv. Víta na Pražském hradě (dnes gotická katedrála)

Rotunda sv. Jiří na Řípu

Bazilika sv. Jiří na Pražském hradě

Rotunda sv. Kateřiny ve Znojmě – vymalovaná malbami

V Evropě – Cáchy, Cluny, Santiago de Compostela, Šikmá věž v Pise,

Gotický sloh – původ Francie 13. – 15. Století (u nás spojeno především s posledními Přemyslovci a Karlem IV.)

Znaky: Vertikalismus, Lomený oblouk, podpěrný systém, fiály, rozety, chrlič

Katedrály – Remeš, Saint Chapel,

Spojený s šířením nových řádů cisterciáci, premonstráti – Kláštery Zbraslav, Strahov, Sedlec, Zlatá koruna, Milevsko

V ČR – Katedrála sv. Víta, sv. Barbory v Kutné hoře

Kostely – panny Marie před Týnem, Panny Marie Sněžné, - Praha, kostel sv. Bartoloměje – Plzeň

Hrady – Bezděz, Zvíkov, Karlštejn, Loket, Kost, Točnick

Staroměstská mostecká věž na Karlově mostě

Stavitelé – Matyáš z Arrasu a Petr Parlér

Pozdní gotika – Vladislavský sál – Pražský hrad – Prašná brána – Matěj Rejsek, Benedikt Rejt

Malířství – Mistr Vyšebrodského oltáře, Mistr Třeboňského oltáře, Mistr roudnické madony, Mistr Theodorik

Církevní řády – Benediktýni (Svatojiřský klášter na Pražském hradě, Břevnov, Broumov, Podlažice, Sázavský klášter) – zdroj písemnictví – skriptoria – opisování knih

Podlažice – vznik Codex Gigas (d'áblova bilbe) – největší rukopisná kniha na světě – 13. Století.

Premonstráti a Cisterciáci – v rámci kolonizace českého pohraničí, zakládání nových klášterů – šíření nových postupů v zemědělství a výroby

Církevní školy zdrojem vzdělání – latina – jazyk vzdělavců a mezinárodní jazyk

Vznik Univerzit ve 12. Století – Itálie (Bologna), Francie (Sorbonna), Anglie (Oxford, Cambridge), Španělsko

4 fakulty – Artistická, Teologická, Lékařská, Právníká

Karlova univerzita 1348 – První univerzita na sever od Alp a na východ od Rýna

Kolonizace českých zemí – ve 12 a 13 století – osídlování českého pohraničí především kolonisty z německých zemí, přínos pro zemi i krále – přínos nových technologií, práva, další daně pro krále, zakládání nových vsí (Lhoty) a měst. Královská města (České Budějovice, Nový Bydžov, Mladá Boleslav, Vysoké Mýto) – oporou krále, věnná města – patří královnám (Hradec Králové, Dvůr Králové, Mělník)

Literatura –

česká

Kosmova kronika, Zbraslavská kronika

Dalimilova kronika – první česky psaná kronika

Alexandreida

Vita Caroli

Maiestas Carolina

Bible Václava IV.

Zahraniční

Píseň o Rolandovi

Canterburské povídky – Geoffrey Chaucer

11.

Středověké státy - Anglie, Francie, Křížové výpravy, Stoletá válka

Anglie

- Vilém Dobyvatel - 1066 - bitva u Hastings - stává se králem Anglie, zároveň je ale leníkem francouzského krále - dvojí postavení
- ovládá postupně všechny držitele půdy - šerifové řídí jednotlivá hrabství
- Domesday Book - kniha shromažďující údaje o rozloze půdy, počtu dobytka apod.
- Jindřich II. - rod Plantagenetů - v polovině 12. století, snaha o podřízení církve
- změna vztahu mezi Fr. a A. - Jindřich II. za manželku francouzskou šlechtičnu Eleonoru - Anglie získává velké území ve Francii -> otevřený konflikt
- Richard Lví Srdce - převážně mimo Anglii - 3. křížová výprava, vládní bratr Jan Bezzemek
- po smrti Richarda bratr přebírá kompletní vládu - Francie získává zpátky většinu anglických držav
- Jan Bezzemek - spojení s Ottou IV. - následná prohra v bitvě a počátek ostrovní izolace (1214)
- Velká listina svobod - 1215 - Magna charta libertatum - spousta svobod pro šlechtu a církve, oslabení centralizace, vytvoření Velké rady - parlamentu

Francie

- v polovině 13. století Ludvík IX. - upevnění moci panovníka
- Filip IV. Sličný - ještě větší centralizace, podřizuje si církve - konflikt s papežem Bonifácem VIII.

Křížové výpravy

Příčiny

- touha po novém území mimo Evropu
- velký příbytek obyvatelstva - nutnost ho někde ubydlit
- obchodně výhodné pozice
- náboženské zanícení - osvobození svatých míst
- znovudobytí ztracených území, která byla dobyta Turky

Koncil v Piacenze

- papež Urban II. svolal koncil a vyzval k tažení proti islámu

I. křížová výprava

- ze začátku jen skupina nevytvořených rolníků - poráženi
- druhá část výpravy - profesionální rytíři - přijati Konstantinopolí, zavázání vazalským slibem

II. křížová výprava

- největší územní zisky - dobytí Jeruzaléma -> Jeruzalémské království
- vznik křižáckých států
- bitva u Hattínu - porážka křižáků, ztráta území

III. křížová výprava

- pokus o obrat - Fridrich Barbarossa, Filip II. August, Richard Lví Srdce - nulové výsledky

IV. křížová výprava

- Enrico Dandolo - čistě pro kořist a majetný zisk -> táhne na Byzanc -> dobytí a vydrancování

Konec křižáckých států

- několik menších výprav bez většího dopadu
- nápor Mongolů - dobytí Akkonu

Výsledky křížových výprav

- zintenzivnění obchodních vazeb
- kulturní obohacení - rozvoj gotiky
- rytířské řády - řád německých rytířů, templářský řád, johanité

Stoletá válka

Příčiny

- anglický král Eduard III. si nárokuje francouzský trůn, neuznán
- dosazení Filipa VI. z rodu Kapetovců - snaží se o obsazení flanderských měst - rozbuška pro vznik konfliktu

První fáze války (1337-1360)

- Anglie má převahu, dobývá velká francouzská území
- 1346 - bitva u Kresčaku (umírá Jan Lucemburský)
- koruna Francie na dosah, ale prudký obrat donutil Eduarda III. podepsat mírovou smlouvu

Druhá fáze války (1368/9-1374)

- Francie má převahu - Karel V. - dobývá zpět většinu území ztracená během první fáze
- mír v roce 1374

Třetí fáze války (1415-1453)

- Jindřich V. - využil oslabení Francie a vítězí v bitvě u Azincourtu -> ovládnutí celé severní Francie
- dobytí Paříže - Jindřich se stává regentem, jeho syn Jindřich VI. králem - Francie má dva krále
- lidová povstání proti Angličanům - 1429 - Jeanne d'Arc - osvobození některých měst, 1430 zajata a upálena
- Francouzi vítězí v bitvě u Castillonu - 1453 - konec války - vítězství Francie

12

Český stát za posledních Přemyslovců a Lucemburků

Poslední Přemyslovci

- trvalé dosažení královského titulu
- stabilizace země - šlechta částečně spravuje stát
- hospodářský rozkvět - horní města
- zvětšení autority v mezinárodních záležitostech
- 1212 - Zlatá bula sicilská - dědičnost královského titulu, zbavení se vlivu SŘŘ
- vysloužená pomoci Přemysla Otakara I. císaři Fridrichovi
- Přemysl Otakar I. - prosadil zásadu prvorozenství - nejstarší syn na trůn
- Václav I. - čelí odporu syna Přemysla Otakara II.
- šlechta Přemysla podporuje, protože ho chce zneužít ve vlastní prospěch -> povstání potlačeno
- po r. 1253 - Přemysl Otakar II. králem - přísný postoj vůči šlechtě - povstání Vítkovců
- 1278 - bitva na Moravském poli - Přemysl umírá
- vlády se chopil Ota Braniborský - poručník Václava II., drancoval zemi a nakonec i unesl Václava, šlechtou donucen vrátit
- rozšiřování území především přiřazením, Přemysl O. II. - křížová výprava do Pruska - další rozšiřování území
- Václav II. - oženil se s Alžbětou Rejčkou - získal Polsko, královský regál - monopol na těžbu stříbra, pražský groš
- Václav III. - přes otce korunován uherským králem
- pokouší se dát dohromady pomalu se rozpadající stát - 1306 zabit v Olomouci

Kultura

- nový sloh - gotika
- trubadúrská poezie - minnesängři
- stavba hradů na strategicky výhodných místech

Český stát za Lucemburků

- po vymření Přemyslovců o český trůn usilují panovníci SŘŘ
- Albrecht Habsburský prohlásil Čechy za říšské léno
- Na trůn usedá Rudolf Habsburský - záhy umírá
- zvolen Jindřich Korutanský - pouze tři roky, slabý vládce
- šlechta se shoduje na Janu Lucemburském, synu císaře - ožení se s Eliškou Přemyslovnou
- Jan dobývá Prahu, vyhání Jindřicha a stává se českým králem, moc nepobývá v zemi "král cizinec"
- domažlické úmluvy - rozdělení moci se šlechtou
- syn Karel - vychováván ve Francii, ve 14 letech pověřen prvními politickými úkoly - správa italských měst, 1333 - moravský markrabě
- Jan pro svého syna získává říšský trůn - 1346 Karel IV římský král, o měsíc později umírá Jan v bitvě u Kresčaku, Karel se stává českým králem
- boj s Ludvíkem Bavorskem - náhlá smrt pomohla Karlovi posílit svou moc
- 1355 - korunován císařem
- zlatá bula - samostatnost českého království v rámci říše
- 1344 - arcibiskupství, 1348 - univerzita - teologická, artistická, právnická, lékařská fakulta
- Nové Město pražské, Karlův most, přestavba Pražského hradu
- svatováclavská koruna - uložena v kapli sv. Václava
- Karel IV. rozšířil území o několik zemí, hlavně díky sňatkové politice
- Majestas Carolina - zákoník, nakonec odvolán
- Vita Caroli - životopis

Úpadek lucemburské moci

- Václav IV. - ve dvou letech korunován českým králem
- tlak ze všech stran - stoletá válka, spory o papežství, rozdělení říše mezi bratry
- rozprodal části území České Koruny
- usiloval o navrácení papeže do Říma
- neschopnost dělat kompromisy -> konflikty s církví i šlechtou
- proti Václavovi se zvedá mohutná opozice jak v říši, tak v Čechách
- Zikmund se prakticky stává římským králem, přestože si Václav ponechává titul
- snaží se odstranit schizma
- svolává Kostnický koncil, kam zve i Jana Husa, kterého nakonec upálen, o rok později upálen i Jeroným Pražský
- vypuknutí revoluce v roce 1419 - Václav umírá
- Zikmund - ve složité situaci, válčí s husity - po šestnácti letech uznán českým králem
- 1433 - korunován císařem
- stavovský politický systém

Husitská revoluce

- církve se osamostatňují a tvoří si vlastní nezávislou organizace
- základní prvek - farnost
- nízká vzdělanost a časté morální poklesky u řadových kněží
- nová zbožnost - preferuje osobní víru, rituály nejsou důležité
- pomalé šíření vzdělanosti díky univerzitě
- kazatelé - výchovné a mravokárné působení, snaha o polepšení lidu
- Konrád Waldhauser - kazatel nové zbožnosti - odsuzoval svatokupectví, mnohoobročnictví
- Jan Milíč - kázal česky, byl označen za kacíře
- Matěj z Janova - "hlásání slova božího" - náprava církve jedině přes návrat k prvotnímu životu
- John Wyclif - angličan, reformátor - náprava církve má být provedena světskou mocí, inspiroval se Hus
- Václav II. vydává dekret kutnohorský - čeští mistři mají víc hlasů, díky tomu Václav římským králem
- zahraniční mistři opouštějí univerzitu, která se stala centrem viklefismu
- Hus rektorem univerzity, káže v Betlémské kapli a kritizuje církve - zakázáno kázat
- papežové ve schizmatu potřebují peníze, tak zavádějí odpustky - Husovi se to nelíbí
- Hus prohlášen kacířem, uvalen do klatby, v Praze interdikt, Hus odjíždí na venkov
- Kostnický koncil - 1414 - Hus dostal slíbený veřejný výstup na vysvětlení husitismu, zamítnut a nakonec 6.7. 1415 upálen
- zavedeno přijímání pod obojí - ihned zakázáno jako kacířství
- vznik kališnické církve - šíření husitství
- rostoucí neklid vůči církvi

Revoluce

- pokus o odebrání far husovým stoupencům
  - Jan Želivský - násilné vniknutí do kostela a poté defenestrace, popraven na Staroměstské radnici
  - umírá Václav IV. - kališníci svolávají shromáždění Na Křížku a odtamtud postupují do Prahy, kde očišťují Nové Město
  - umírnění husité ustupují, Jan Žižka popuzen - odešel do Plzně odkud byl vyhnán a přestěhoval se do Tábora - 1420 - bitva u Sudoměře
  - husité dobývají Prahu
  - vyslána křížová výprava v čele s králem Zikmundem - bitva na Vítkově - odražení křížáků, odtáhnutí od Prahy
- Čtyři artikuly pražské - 1. svoboda kázání, 2. přijímání pod obojí, 3. odebrání světské moci duchovenstvu, 4. trestání smrtelných hříchů
- Čáslavský sněm - zbavení Zikmunda práv na český trůn, zemská vláda místo něj

Husitské války

- druhá křížová výprava - bitva u Německého Brodu - vítězí Žižka
- vozová hradba, tvrdá disciplína
- třetí a čtvrtá křížová výprava - Husité vyhrávají na všech frontách, v Domažlicích křížáci utekli
- Spanilé jízdy - do ciziny kvůli šíření husitství - rejsy
- basilejský koncil - dohoda mezi husity a katolíky - kompaktát
- vznik panské jednoty - spojení umírněných praženů s kališnickou šlechtou
- doznívání revoluce - 1434 - u Lipan - prohra, konec revoluční fáze husitství

Příměří

- Zikmund se ujímá vlády v českých zemích, uznán českým králem
- povoleno dvojvěří
- Zikmund neoblíben, umírá

Soupeření o trůn

- Albrecht II. Habsburský x Kazimír Jagellonský
- bezvládní - neustálé boje
- Landfrýdi - Jiří z Poděbrad dosazen na trůn
- koncilem zvolen Ladislav Pohrobek, Jiří zastupuje
- nakonec zvolen českým králem
- podporuje kališnictví
- Matyáš Korvín v opozici - Zelenohorská jednota - nakonec podlehl a vzdává se koruny - Matyáš vládne
- Petr Chelčický - mírumilovný husita, s bratrem zakládá jednotu bratrskou, později stíhání, svěťí si vlastní kněze, nakonec uznáni jako reformní církev

Zámořské objevy a evropský kolonialismus

Příčiny a znaky zámořských objevů

- postupné vyčerpávání přírodních zdrojů na území Evropy
- větší poptávka po cizokrajním zboží
- zkomplikování dosavadních obchodních tras
- rozvoj obchodu s otroky
- námořní společnosti - East India Company, Casa da India
- modernizace lodí, kompas, astroláb, první glóbus - Martin Beheim

Koloniální říše

Portugalsko

- 1415 - expanze do Maroka
- Jindřich Mořeplavec -podněcovatel zámořských plaveb
- Bartolomeo Diaz, Fernando Magalhaes, Vasco da Gama - mořeplavci
- Bartolomeo Diaz - mys Dobré naděje, Vasco da Gama - obeplutí Afriky, Fernando Magalhaes - obeplutí zeměkoule
- řetězec obchodních stanic na pobřeží Afriky
- centrum Indie

Španělsko

- 1479 - Španělské království
- snaha najít novou cestu do Indie - 1492 - objevení Ameriky - začátek novověku
- postupné ovládnání Karibských ostrovů - konflikt s Aztéky a Inky
- Hernando Cortéz - Aztékové, Francisco Pizarro - Inkové
- koloniální rozdělení světa mezi Portugalskem a Španělskem
- dohoda v Tordesillas - hranice v Atlantiku, porušena

Nizozemí

- druhá polovina 16. století
- směřují do Indonésie - centrum Jáva

Anglie

- pirátské plavby za účelem získat španělské zboží
- postupná proměna v kolonizační plavby
- směr Severní Amerika - Walter Raleigh - založení Virginie
- rozšiřování území do Indie, Středního o Dálného východu, Afriky až později

Francie

- kolonizace Kanady

Důsledky zámořských objevů

- vznik nových kulturních oblastí
- vyhubení některých domorodých obyvatel
- nepřeborné množství zboží
- evropocentrická představa o světě
- rozšíření otroctví

Renesance, Baroko, Reformace a protireformace

Renesance

Příčiny

- růst vzdělanosti ve městě
- vznik univerzit
- snaha měšťanů o získání politického vlivu

Projevy

- návrat k antice po kulturní a morální stránce
- individualismus - člověk je jedinec a měl by se rozvíjet
- vzdělanost, společenská aktivita

Renesance v Itálii

- městské státy - Florencie, Benátky, Janov, knížectví - Milán
- idea sjednocení Itálie
- dělení It. renesance na 3 díly - trecento, quattrocento, cinquecento
- **Trecento** - zrod renesance, šíření renesančního smýšlení
- Dante Alighieri - Monarchia, Božská komedie - myšlenky na sjednocení It.
- Francesco Petrarca, Cola di Rienzo - žádají Karla IV. aby sjednotil Itálii
- Giovanni Boccaccio - Dekameron - člověk musí být chápán jako celek
- **Quattrocento** - vrcholná renesance
- Florencie - rod Medici
- hlavní město italské renesance - Cosimo I. de Medici
- Medicejští jsou mecenáši umění
- vrchol za Lorenza de Medici - il Magnifico

- Filippo Brunelleschi - florentský dóm, Leon Battista Alberti - základy renesančního stavitelství - kopule, půloblouk

- **Cinquecento** - realistické zobrazení lidského těla

- Leonardo da Vinci, Rafael Santi - Sixtinská madona

- Michelangelo Buonarroti - David, Sixtinská kaple - kořeny baroka

Humanismus

- myšlenkový proud studující lidské záležitosti

- vysoké vzdělání

- vynález knihtisku - Johannes Gutenberg 1450

- Niccolo Machiavelli - Vladař, "účel světí prostředky"

- Astronomie - Mikuláš Kusánský, M. Koperník, J. Kepler - navazuje Galileo Galilei, Giordano Bruno

Reformace

- ve zbytku Evropy, reakce na společenskou krizi

- církve se odklání od prvotního křesťanství

- schizma - vícepapežství

- konciliarismus - reforma shora

- papalismus - reformace

První reformace

- John Wyclif - chce změnit církev ale nechce se od ní odpojit, stoupenci lolardi

- povstání Wata Tylera

- Husitství - Jan Hus, Jeroným Pražský - po upálení Husa válečný konflikt -> basilejská kompaktáta - uznání husitství jako církve

Německá reformace

- Martin Luther - 95 tezí - 1517

- velké ohlasy jak u šlechty tak u prostého lidu - radikalizace

- německá selská válka - Thomas Müntzer - odstranění výhod šlechty

- protestantismus - vzniká na říšském sněmu ve Špýru, kde se hlasuje jestli je reformace špatná nebo ne

- augsburská konfese - Šmalkadská jednota - na boj proti katolismu

- Šmalkadská válka - porážka protestantů, ale uznání církve - 1555 - Augsburský sněm

Šíření reformace v Evropě

- Huldrych Zwingli - Švýcarsko

- **Jan Kalvín** - kalvinismus - nejradikálnější reformační proud

- predestinace - předurčení ke spáse nebo zatracení

- Ženevská republika - rada dozorující nad mravní správností občanů

- šíření kalvinismu - Francie - hugenoti, Anglie - puritáni, především v Americe - kapitalismus

Protireformace

- inkvizice - soud

- vznik jezuitů - Ignác z Loyoly

Jezuité

- misijní činnost

- budování školského systému

Tridentský koncil

- 1545 - 1563

- nové zásady přístupu ke katolickému životu

- omezení církevních úřadů

- povinnost vyznání víry - stvrzení katolické pravověrnosti

- vznik Baroka

Baroko

- vychází z renesance, ale popírá humanismus

- křesťanské smýšlení na výši

- přezdobenost, přeplácánost, kroucenost

- manýrismus - grotesknost

Vzestup Habsburků, Anglie za Tudorovců, Náboženské války ve Francii

Vzestup Habsburků

Po vymření Lucemburků se nejsilnější dynastií ve střední Evropě stali Habsburkové.

Císař Fridrich III. potvrdil falzum Privilegium Maior – díky čemuž se z rakouských vévodů stali arcivévodové – oženil svého syna Maxmiliána s dědičkou Burgundska Marií. Díky ní získal Maxmilián (1477-bitva u Nancy) velkou část Burgundského dědictví (území v Říši, Flandry, Nizozemí, Lucembursko)

Císař Maxmilián I. poté oženil svého syna Filipa s dědičkou kastilského a aragonského království Janou – později zvanou Šílenou, s kterou měl dva syny Karla a Ferdinanda.

Filip, ale brzy zemřel a o výchovu synů se staral císař Maxmilián I., který oženil Ferdinanda s Annou Jagelonskou (1515) – po bitvě u Moháče (1526) vznesl nárok na Český a Uherský královský trůn, rozdělení dynastie na rakouskou a španělskou větev

Císař Karel V. a Ferdinand I.

Karlův syn Filip II. jako syn portugalské princezny získal Portugalsko a snažil se získat i Anglii, kdy si vzal Marii I. Krvavou, ale nastoupila Alžběta I. – konflikt Španělska a Anglie, zashování do náboženských válek ve Francii

Ovšem za něj se začíná i španělská říše dostávat do problémů – bankroty, piráti v koloniích, vzpoura v Nizozemí

Rakouská větev Ferdinand I. se stává po Karlovi V. císařem, jeho syn Maxmilián II. se snažil získat Polsko – ale neuspěl – boje s Turky v Uhrách

AEIOU – Austriae est imperare orbi universo – Rakousku náleží vládnout celému světu

Bella gerant alii, tu felix Austria nube – Ostatní ať válčí, ty šťastné Rakousko slav svatby

Anglie za Tudorovců

Po Válce Růží se Tudorovci snažili obrousit hrany konfliktu – dochází k rozvoji Anglie, námořnímu obchodu, bohatnutí měst.

Jindřich VIII. (1509-1547) – 6 žen, měl problém s rozvodem se svou první manželkou Kateřinou, kdy papež rozvod nepovolil – založil anglikánskou církev, kde král je hlavou církve, potřeboval mužského dědice, který se mu narodil až se třetí ženou,

Marie I. Krvavá – po smrti nevlastního bratra Eduarda se stala královnou, navrátila do Anglie katolickou církev, trestala protestantství, ne moc oblíbená, po její smrti nastoupila její nevlastní sestra

Alžběta I. (1558-1603) – návrat k protestanství, rozkvět Anglie, Zlatý věk, Shakespeare, rozvoj loďstva, podpora nepřátel Španělska, boje se Španělskem, Porážka španělské Armady, zakládání prvních kolonií (Virginie), nechala popravit Marii Stuartovnu – skotskou královnu a rivalku, po její smrti nastoupil Mariin syn

Jakub I. Stuart a došlo k personální unii Anglie a Skotska – katolík, jeho dcera Alžběta, ženou Fridricha Falckého – předpoklad anglické pomoci českému stavovskému povstání (špatný odhad českých stavů – skoro žádná podpora)

Francouzské náboženské války

Katolíci x protestanté (Kalvíni=Hugenoti)

Princové krve (Conde, Bourbon) x zahraniční princové (Guise)

Šlo o vliv na krále (rod Valois)

Masakr hugenotů ve Vassy 1562 – vévoda de Guise (katolík)

1572 Bartolomějská noc – svatba Jindřicha IV. Navarského s Markétou z Valois – snaha o smír Katolíků a Hugentů – masakr hugentů v Paříži (10 000 mrtvých)

Vymření rodu Valois (Karel IX., Jindřich III.) 1589, nastoupil Jindřich IV. Navarský – nová dynastie Bourboni, který ale musel přestoupit na katolickou víru, aby byl přijat i katolíky, 1596 Edikt Nantský - tolerování protestantů ve Francii -1685 – zrušení ediktu Ludvíkem XIV.

Třicetiletá válka v Evropě, Anglická revoluce

Třicetiletá válka

Česká válka

- spor mezi českými stavy a Habsburky, protože nebyl dodržován Majestát náboženských svobod
- 1619 - defenestrace - otevřený konflikt s Habsburky
- v čele Václav Vilém z Roupova - šlechta si volí krále - Fridricha Falckého
- Ferdinand II. Štýrský císařem - posílá armádu do Čech
- 1620 - bitva na Bílé hoře - stavové poraženi, Fridrich utíká
- 1621 - potrestání stavů - poprava

Falcká válka

- Fridrich Falcký v Haagu
- pokus o obranu Falce
- 1625 - protihabsburská Haagská koalice - Nizozemí, Dánsko-norské království, Anglie, Sedmihradsko a později Švédsko a Francie
- celoevropská válka

Dánská válka

- jednotlivé státy Haagské koalice mají různé zájmy, válčí se po celé Evropě
- Nizozemí - vyřešení Habsburského konfliktu, Dánsko - oblast Baltu, Švédsko - východní Pobaltí, Francie - severní Itálie
- Dánové zprvu úspěšní - u Lutteru poraženi císařskými vojsky
- Albrecht z Valdštejna

Švédská válka

- Gustav Adolf - 1630 vylodění v Pomořanech - švédsko-francouzská smlouva
- postupné dobývání severního Německa, následné tažení do Střední Evropy

- povolán Albrecht z Valdštejna, v bitvě u Lützeny umírá Gustav Adolf
- 1634 - Albrecht odstraněn, švédové postupně zatlačováni
- 1635 - Sasové uzavírají Pražský mír

Francouzsko-švédská válka

- kardinál Richelieu
- švédové znovu udeřili - 1632-1643 - dosáhli až na Jižní Moravu - drancování
- Dánové vyhlásují válku Švédsku - 1645 poraženi
- 1646 - francouzsko-švédská vojska nastupují na ofenzívu v říši
- vyčerpání všech stran
- 1648 - vestfálský mír

Evropa po třicetileté válce

- rozdělení území mezi velmoci - Švédsko, Francii, rakouské Habsburky
- úpadek španělských Habsburků
- rekatolizace
- zpomalení obchodu

Anglická revoluce

Okolnosti

- anglická šlechta žije okázalým způsobem
- doznívá Alžbětinská éra
- Stuartovci nastupují na trůn - Jakub I., syn Marie Stuartovny
- Karel - pokus o posílení moci krále na úkor parlamentu
- parlament se bouří -> je zrušen
- Puritáni - přívrženci kalvinismu, vystupují proti králi - anglikánští biskupové slouží ďáblu, okázalost je urážkou Boha, Karlovo absolutistické vládnutí je odmítáno

Začátek revoluce

- 1639 - skotské povstání - nutnost svolání parlamentu, tam jsou ale dosazeni odpůrci krále
- 1642 - válka proti parlamentu

- Oliver Cromwell - armáda nového typu - vycvičení a oddaní vojáci - jízda
- 1645 - Karel kapituluje
- rozpory v revolučním hnutí - presbyteriáni - ochotní uzavřít kompromis, independenti - nedůvěřovali králi, levelleři - radikální, návrh nové ústavy
- Karel se znovu postavil na nohy, vzápětí je ale opět Cromwellem sražen - vyhlášení republiky a odsouzení krále
- vláda parlamentu se zvrhla, jednotliví poslanci řeší své osobní problémy - Oliver Cromwell rozhání roku 1653 parlament a ujímá se vlády jako lord protektor
- boj proti Habsburkům - dobytí Jamajky
- 1658 Cromwell umírá, vypuká válka všech proti všem
- generál Monck dosazuje Karla II. na trůn
- Karel II. slibuje zachování zákonů, zalíbí se mu ale absolutistická moc, to však vyvolá další konflikt s parlamentem
- Habeas Corpus Act - nikdo nemůže být uvězněn bez obvinění
- Jakub II. - prosazuje návrat ke katolicismu, 1688 sesazen, na trůně Marie, která se provdala za Viléma III. Oranžského

Francie za Ludvíka XIV., Rusko za Petra Velikého, Turecká expanze

Francie za Ludvíka XIV. –

Ludvík nastoupil roku 1643 jako pětiletý chlapec, vládla za něj matka Anna Rakouská jako regentka a první ministr kardinál Mazarin, v jeho dětství proběhly dvě vzpury tzv. frondy – jedna v Paříži, druhá se týkala šlechty – ovlivnění po zbytek života. 1661 Mazarin zemřel a Ludvík již prvního ministr, který by vládl za krále nejmenoval – sám se stal prvním ministrem – základ absolutismu – absolutní moc jednoho člověka – omezení moci parlamentů, šlechty, úředníci dosazení státem, nemožnost zakupování úřadů,

Stavba zámku ve Versailles – soustředění moci do jednoho centra, opuštění Paříže (odplata za povstání frondy), šlechtu ubytoval ve Versailles, měl jí tím pod kontrolou, zvýhodnil šlechtu a duchovenstvo daněmi

Jeho blízký spolupracovník byl Jean Babtista Colbert – který provedl daňovou reformu a podporu zahraničnímu obchodu – merkantilismus – vývoz výrobků, dovoz drahých kovů a surovin, rozvoj kolonií a obchodu

Provedl reformu armády – Francie nejmocnější a nejbohatší stát na kontinentu

Roku 1659 – byl uzavřen pyrenejský mír kterým skončila válka se Španělskem

1667 – Devoluční válka – Francie získává na Španělsku 12 měst ve Flandrech

Francouzsko – Nizozemská válka – 1672-6 Osudová válka Ludvíka XIV. chtěl zničit Nizozemce, kteří mu překazili absolutní vítězství nad Španělskem, dostal je do izolace, porazil je armádou, ale Nizozemci zatopili velkou část území, a na moři byli Nizozemci páni situace a zaplatili válečnou podporu císaři, takže vydrželi a stali se tvůrcem a podporovatelem všech proti francouzských koalic. Francie pak bojovala ve všech válkách osamocena proti celé Evropě

Války Reunií – Připojování malých území v Říši, odle vymyšleného nároků z blízké i daleké minulosti

Devítiletá válka – Válka proti koalici císaře, říšských knížat a Nizozemím a Španělska

Válka o Španělské dědictví – Francie místy na pokraji zhroucení, ale nakonec vyšla z války poměrně posílena, kdy se španělským králem stal vnuk Ludvíka XIV. is koloniemi v Americe. Území v Evropě získali rakouští Habsburkové.

Rusko za Petra Velikého

Rusko – periferie Evropy, zaostalý stát, cesta Petra do západní Evropy, kde se učil nové věci z oblasti hospodářství, obchodu, vojenství, státní správy. Po návratu do Ruska začal provádět

řadu reforem a za jeho vlády prošlo Rusko velkými změnami a stalo se jednou z nových evropských velmocí.

Především šlo o soupeření se Švédskem, které v té době patřilo k evropským velmocem.

Vypukla tzv. Severní válka, která probíhala ve stejnou dobu jako války o dědictví španělské.

Počátek války vyhrávalo Švédsko, když porazilo Rusy v bitvě u Narvy, ale Karel XII. Podcenil možnosti Ruska a táhl do Polska než, aby Rusy dorazil a nechal je postavit novou armádu, která Švédy drtivě porazila v bitvě u Poltavy 1709. Rusko získává přístup k Baltu a Petr zakládá Petrohrad, zasahuje do polských záležitostí a válčí s Turky a Tatary – snaha získat přístup k černému moři – zatím neúspěšně

Byl poměrně krutý k své rodině, kdy nechal popravit i svého syna, po Petrově smrti se vlády ujala jeho žena Kateřina I.

Turecká expanze 1453 – Dobyta Konstantinopol Turky – Istanbul

Války s Persií a Uhrami – Války s Matyášem Korvínem

Sulejman I. nádherný – nové tažení proti Uhrám – bitva u Moháče s českým a uherským králem Ludvíkem Jagelonským, Sedmihradsko vazalský stát, války s Habsburky – 1527 první obležení Vídně, neúspěšné

Vytvoření Budínského pašalíků, (dnešní Maďarsko),

Sulejman rozšiřuje své panství i do Afriky, obsazuje Egypt, Sýrii, Irák

Při další válce s Habsburky umírá při obléhání Szigetú 1566, který bránil Mikuláš Zrinský, který při obléhání padl – což byl švagr Viléma a Petra z Rožmberka, měl za manželku Evu z Rožmberka.

Elitní vojáci byli janičáři

1571 byli Turci poraženi v námořní Bitvě u Lepanta, což znamenalo pomalý počátek porážky, byli poraženi Španěly

Říši pak ničily vnitřní spory, kdy vládu převzali velkovezíři a ne sultáni, problémy řešila říše novými válkami

1683 2. obléhání Vídně – poraženi spojeným polsko-habsbursko-říšským vojskem, polský král Jan III. Sobieski, porazili vezíra Kara Mustafu, ústup Turků ze střední Evropy,

Turkobijec princ Evžen Savojský – Habsburský vojevůdce ,který porazil Turky drtivě v bitvě u Zenty, Dobył Bělehrad – Velký Karlovický mír – Celé Uhry patří Habsburkům, Války s Rusy, Pobřeží Černého moře získávají Rusové za Kateřiny II. Veliké (Krym)

V 19. Století je Osmanská říše v úpadku a pod ochranou západních velmocí, kteří se bojí, aby nebyla ovládnuta Rusy

19

Osvícenský absolutismus - Čechy, Prusko, Rusko, Francie

Osvícenství

= filozofické hnutí 18. století - člověk by se měl řídit vlastním rozumem, ne vírou

- vzniklo v Anglii (John Locke)

- velký pokrok v technice i vědách (Watt, Volta, Galvani, Linné)

Osvícenský absolutismus v Čechách

- **Marie Terezie** (1740-1780)

neuznávaná ostatními státy jako panovnice

- neúspěšné války o rakouské dědictví

- slezské války (1. a 2.) - ztrácí některá území, manžel se stává německým císařem (František I. Lotrinský)

- 1756-63 - sedmiletá válka - v neprospěch Fridricha II., na ruský trůn nastupuje Petr III. - svržen Kateřinou II. -> nastolen mír

- **reformy Marie Terezie**

- správní - centralizace do Vídně, správci jednotlivých kolonií (purkrabí, hejtman)

- finanční - daně, soupisy půdy

- hospodářské - podpora manufaktur, jednotné míry a váhy, první sčítání lidu

- 1775 - rolnické povstání - chtějí zrušit nevolnictví - porážka u Chlumce

- robotní patent - zmírnění roboty

- 1773 - zrušení jezuitů

- školská reforma - povinná školní docházka - triviální, hlavní a normální školy

- industriální školy, reforma gymnázií

- **Josef II.** - syn Marie Terezie
- 1780 - smrt Marie Terezie, je samostatným vládcem
- 1781 - toleranční patent - náboženská svoboda
- 1781 - patent o zrušení nevolnictví
- omezil cenzuru, zrušil církevní dozor ve školství

Prusko

- vojenský stát
- Fridrich II. Veliký - řídí se podle teorie merkantelismu - zakládá manufaktury
- náboženská tolerance

Rusko

- Petr I. Veliký Romanovec

- nejprve vládne sestra Žofie, on ale udělal převrat a poslal jí do kláštera
- hodně cestoval do Evropy - inkognito, zajímal se o strukturu státu, manufaktury, systém školství
- stýkal se s normálními lidmi
- rozhodl se kompletně změnit Rusko, založení Petrohradu (1703)
- válka severní 1700-1721
- o přístup k Baltskému moři
- 1700 - Narva - porážka Rusů
- Petr reformuje, zvyšuje daně, zakládá školy
- 1721 - mír
- snaha porazit Turky

- Kateřina II. Veliká

- vládne manžel Petr III., je ale svržen
- porazila Turky - 1783
- Potěmkinovy vesnice - kníže Potěmkin - kulisy místo vesnic

- čelí nevolnickému povstání - potlačuje, Jemeljan Pugačev

Francie

- panovník je spíš absolutistický než osvícenecký - skoro žádné reformy

- osvícenští filozofové, literáti

- **Voltaire** - proti absolutismu, církvi, válkám

- vyhnán do Anglie

- eklektik - spojuje filozofické směry

- Oidipus, Mohamed, Zaira

- **Denis Diderot** - materialista

- rozdělil postup práce - 1. shromažďování dat, 2. systematizace, 3. ověřování poznatků

- stavební částice molekuly

- estetik - hájil principy dobra a krásy

- Jeptiška - proti církvi

- **Jean Jacques Rousseau**

- Rozprava o původu nerovnosti mezi lidmi

- Společenská smlouva - dohoda mezi panovníkem a lidmi

- připravil půdu pro romantismus

- Emil čili o výchově - pedagogické dílo, člověka kazí společnost

- **Charles Louis de Montesquieu**

- rozděluje moc na zákonodárnou, výkonnou a soudní

Americká a Francouzská revoluce, Napoleonské války

Americká revoluce

- 13 osad - vzniklé zabráním území původních obyvatel
- první Virginie
- postupné bohatnutí osadníků - vznik škol, první univerzita (Harvardova)
- vrstva vzdělců - Thomas Jefferson, Benjamin Franklin
- velký příliv puritánů
- rozdělení na sever a jih - sever spíše drobné farmářství, rybolov, řemesla - rychleji bohatne, jih hlavně plantáže - bavlna, třtina, tabák, používají otroky
- angličané brání američanům mít vlastní podnikání, rozšiřovat území
- 1763 - zvýšení daní - roste nespokojenost - VB naoko vyhověla, ve skutečnosti jen ale přesunula výdaje jinam - vysoká nepřímá daň na spotřební zboží
- monopolizace dovážení čaje - Bostonské pití čaje - 1773
- 1774 - do čela se dostávají radikálové - kontinentální kongres
- 1775 - incident v Lexingtonu - britští vojáci se pokusili odebrat zbraně osadníkům
- začátek války proti Británii - v čele americké milice George Washington
- Tom Paine - spisek Zdravý rozum - pobízí ke svržení kolonialistů
- 4. července 1776 - prohlášení nezávislosti
- 1777 - obrácení války - američané začínají vyhrávat (Francie a Španělsko pomáhá)
- 1781 - kapitulace VB
- 1787 - Ústava USA

Velká Francouzská revoluce

Příčiny

- Ludvík XVI. svolává generální stavy kvůli daňové reformě - vznikají sešity stížností
- během generálních stavů se zástupci třetího stavu sjednotí a prohlásí se za Národní shromáždění, vybídnou i ostatní dva stavy aby se k nim přidaly

Průběh

- proti stavům vysláno vojsko - to pobuřuje zbytek lidu - pouliční nepokoje
- vyvrcholení 14.7.1789 útokem na Bastillu - dobytí bylo signálem pro ostatní měšťany
- Ludvík XVI. ustupuje a smiřuje se s revolucionáři - vzniká trikolora
- rolníci přepadají panská obydlí po celé Francii
- Národní shromáždění ruší privilegia aristokratů, Prohlášení práv člověka a občana - každý je občan
- diskusní kluby - klub cordeliérů, klub jakobínů - radikální
- Prvá ústava - 1791 - základní práva pro všechny občany, král má jen moc výkonnou
- Zákonodárné národní shromáždění - girondini - umírnění
- návrh na preventivní válku - prošel, vyhlášení války Františku II. - Francie selhala, později přijíždějí dobrovolníci z celé Francie bránit zemi, Marseillaisa - francouzská hymna
- 10.8. 1792 - převrat - zajetí krále a jeho rodiny

Zrození republiky

- uklidnění zahraniční situace - zasedání Konventu - vyhlášení republiky
- pření o převahu v Konventu - girondini, jakobíni, cordeliéři
- řešení osudu krále - popraven i s celou rodinou - kontrarevoluce - potlačeny
- 1793 - převrat - vládnou jakobíni
- urovnání situace - stanovení nejvyšší ceny pro některé suroviny, možnost rozprodat rolníkům půdu
- nová ústava
- Výbor veřejného blaha - M. Robespierre - nadchází teror - odstraňování pro vládu nebezpečných lidí
- vyhánění církevních hodnostářů, zrušení církevního kalendáře - nový revoluční kalendář

- potrestání všech předáků opozičních frakcí - Danton
- vlna poprav znepřáteluje původní spojence
- svržení Robespiera - poprava
- thermidor - konec revoluce
- thermidoriáni - potlačují jakobínské hnutí, zatýkají většinu členů
- decentralizace
- hospodářská situace se nelepší - další povstání zbytků jakobínů proti režimu - neúspěšné

Konsolidace režimu

- úspěchy ve vojenských záležitostech - rozšiřování území - lepší hospodářské situace
- nová ústava - 1795 - zachování republiky, ale omezení občanských práv, dvojstupňový volební systém, pětičlenné direktorium, rada starších
- pokus o rojalistický převrat - potlačen Napoleonem
- zahraniční politika úspěšná, vnitrostátní ne - rostou dluhy
- v nových volbách jakobíni znovu na výši - thermidor vyděšen - žádá Napoleona o pomoc
- 9.11. 1799 - státní převrat

Napoleonské války

Napoleon Bonaparte

- narozen na Korsice v chudé rodině
- během Velké Francouzské revoluce se přidal k povstalcům a vydobyl rovnoprávnost Korsiky
- první vojenský úspěch v Toulonu - 4 proudový útok

Tažení do Itálie

- 1797 - piemontská vojska (sever Itálie)
- postupuje k Vídni, nakonec příměří s Rakouskem

Tažení do Egypta

- 1798
- dobytí Alexandrie během jednoho dne, později Káhiry
- bitva u Abúkiru - Napoleon odříznutý kapitánem Nelsonem (VB)
- pokračuje v tažení do Sýrie, kde ho zastihne mor a tak se musí vrátit

Státní převrat a Napoleonův konzulát

- 9.11.1799 - zánik direktoriátu a rady pěti set
- z Napoleona neomezený vládce
- nová ústava, zvyšuje DPH, zakládá Francouzskou banku, posiluje policii a zavádí cenzuru tisku
- Armée de Réverse - tažení přes Alpy -> dobývá Milán, kde rozděljuje armádu a pokračuje na Rakousko -> další mírová dohoda mezi Francií a Rakouskem
- stává se italským prezidentem
- 1802 - zákon o veřejném vyučování (povinná školní docházka)
- otroctví v koloniích, prodávání území v USA
- Code civil - občanský zákoník

Císař

- 1804 - korunován císařem
- **III. koalice** (VB+Rusko+Rakousko)
- táhne do Rakouska Ulm -> Vídeň -> Slavkov
- 1806 - bratislavský mír - konec SŘŘ
- **IV. koalice** (Prusko+Rusko+Anglie)
- devastace pruské armády - dobytí Berlína
- kontinentální blokáda proti Velké Británii, donutil Rusko k přijetí podmínek blokády a uzavření míru -> expanze v severní a jihovýchodní Evropě
- vytvoření rýnského spolku

- Španělsko

- po ozbrojeném vpádu španělský král abdikoval, dosazen bratr Napoleona
- udržování armády ve Španělsku, pokus Rakouska obnovit válku (5. koalice) - rozprášení
- Napoleon si bere Marii Louisu - dceru ex-císaře Františka

- Tažení do Ruska

- iluze o neporazitelnosti
- napadnutí Ruska kvůli nedodržování blokády
- 1812 - velké úspěchy v létě, protože Kutuzov ustupoval
- první větší konflikt před Moskvou - nerozhodný, Kutuzov se stáhl z Moskvy, která ale byla prázdná
- zima a nedostatek jídla donutili Napoleona stáhnout se zpátky do Francie
- z milionu vojáků se vrátilo jen pár desítek tisíc

- VI. koalice

- po fiasku v Rusku Napoleon ztrácí většinu území mimo Francii
- 1813 - bitva u Lipska - největší Napoleonova prohra - odsunut na ostrov Elba, kde vládl malému knížectví

- Doznívání Napoleonovy moci

- 1814 - návrat do Francie - opět se chopil moci a pokusil se něco dělat
- 1815 - bitva u Waterloo - finální Napoleonova porážka
- vyhnán na ostrov sv. Heleny, kde dožívá
- Vídeňský kongres - rozdělení Evropy

Národní obrození a česká politika v 2. pol. 19. století

Národní obrození

Příčiny: Obnovené zřízení zemské – zrovnoprávnění němčiny s češtinou

Tereziánské a josefínské reformy – němčina úřední jazyk s úřady

Na vyšších stupních škol – také pouze němčina

Centralizace úřadů do Vídně – sloučení české a rakouské kanceláře

Patent o zrušení nevolnictví – české obyvatelstvo se stěhuje z venkova do měst, kde žijí především Němci

První fáze NO – obraná

Josef Dobrovský – snaha o zachování českého jazyka prostým lidem, vydal německo-český slovník

Zastánci českého jazyka je česká šlechta, která nesouhlasí s centralizací

1791 – korunovace Leopolda II. na českého krále – založena katedra českého jazyka na Karlo-Ferdinandově univerzitě, průmyslová výstava v Klementinu

Další osobnosti Pelcl a historik Gelasius Dobner

Divadlo – Bouda – bratři Thámové

Druhá fáze NO – ofenzivní – čeština jako jazyk vzdělanců

Josef Jungmann – Čech je ten, kdo mluví česky, česko německý slovník

Jan Evangelista Purkyně – tvůrce odborného českého názvosloví

Pavel Josef Šafařík, Ján Kollár

František Palacký

Divadlo – Václav Kliment Klicpera

RKZ – Josef Linda a Václav Hanka

Třetí fáze NO – tvorba národních institucí – vítězství NO

František Palacký – Matice česká, Vlastenecké muzeum, společnost pro zbudování Národního Divadla

Romantismus – Karel Hynek Mácha

Božena Němcová, Karel Havlíček Borovský

František Palacký – Dějiny národa českého

Revoluce 1848 – politický program českého národa – Psaní do Frankfurtu, Austroslavismus – Slované ve střední Evropě se mohou rozvíjet v habsburské monarchii, ochrana před Němci a Rusy, rozejítí se s českými Němci, kteří chtějí být připojeni k budoucímu Německu

Česká politika v 2. Pol. 19. Století

Hlavní osobnost František Palacký – který vytyčuje hlavní body, kterých se Češi drží až do první světové války – Snaha o federalizaci habsburské monarchie v duchu rovnoprávnosti všech národů monarchie

Další osobnost – Karel Sladkovský, František Ladislav Rieger, Julius Grégr

1860 – obnovení ústavnosti v monarchii – říjnový diplom – spojení staročechů s historickou šlechtou o práva českého království

1861 – únorová ústava

Obava z vývoje – Palacký vydává Ideu státu rakouského – Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm, obava z dualismu

1866 Prusko – Rakouská válka – porážka od Prusů u Hradce Králové – nutnost reformy

1867 – Dualismus – Rakousko – Uhersko – české protesty, prosincová ústava

1868 – základní kámen k Národnímu divadlu, Táborové hnutí, Státoprávní deklarace, Pasivní rezistence českých politiků na českém zemském sněmu i říšské radě

1871 – fundamentální články – snahy o česko-rakouské vyrovnání – neúspěšné, neprošlo

Rozdělení národní strany na Staročechy a mladočechy kvůli pasivní rezistenci

Rezistence 1878 – zapojení do vlády Eduarda Taafeho – Drobecková politika – rozdělení Karlo-Ferdinadovi univerzit na českou a německou část, čeština při vnější komunikaci s úřady (když podám žádost na úřad česky, musí mi úřad česky odpovědět,

Punktace 1890 – snaha o česko - německé vyrovnání v Čechách, rozdělení okresů na německé a česko německé, po agitaci mladočechů odmítnuto, konec staročechů, kteří se punktacemi zkompromitovali

1893 – proces s omladinou – proces s mladými čechy – radikály kvůli nepokojům v Praze

1899 – Hilsneriáda – Anežka Hružová - obviněn z rituální vraždy Leopold Hilsner – vlna antisemitismu v Čechách, za Hilsnera se postavil T.G.M.

1907 – rovné hlasovací právo do říšské rady v předlitavsku, do té doby kuriový systém

1914 – První světová válka – změna české politiky – samostatnost českých zemí na Rakousko-Uhersku

Revoluční rok 1848, Sjednocení Německa a Itálie

Rok 1848 – revoluce se prohnaly Evropou přes Francii a Německo, Itálii do Habsburské monarchie – označováno jako „jaro národů“

Revoluce začala ve Francii – došlo k sesazení francouzského krále Ludvíka Filipa Orleánského a vytvořena republika, do jejíhož čela se postavil Ludvík Bonaparte – synovec Napoleona. – po čtyřech letech udělal Ludvík převrat a prohlásil se francouzským císařem Napoleonem III.

Revoluce v Itálii – rozdrobené státy ve kterých vládli cizí dynastie (Habsburkové) – národnostní vzepětí – snaha o sjednocení italských států

Sardinie (Piemont) – jediný větší italský stát, ve kterém vládla italská dynastie – postavila se v čelo snahy o sjednocení Itálie

Revoluce v Neapolském království, kde byla svržena dynastie Habsburků, následovalo přelití revoluce do většiny italských států – v čelo se postavilo Sardinské království, které vyhlásilo Rakousku válku.

Proběhlo povstání v rakouských provinciích Benátsku a Lombardii, kdy se Rakušané stáhli, kdy maršál Radecký skonsolidoval své síly a vyrazil proti Sardinské armádě a porazil jí ve dvou bitvách u Custozy a Novary – sardinský král nato rezignoval a nastoupil jeho syn Viktor Emanuel II, díky Radeckému a jeho armádě zůstaly Rakousku provincie v Itálii do roku 1859 respektive 1866.

Revoluce v Německu – tzv. březnová revoluce

Snaha o sjednocení Německa – do té doby Německý spolek – spolek Německých států

2 koncepce – Maloněmecká – území Německa bez rakouských zemí

Velkoněmecká – i s Rakouskem

Německý sněm ve Frankfurtu

Nakonec rozeznán pruským vojskem

Revoluce v Rakouském císařství

Hlavní postava předrevolučního Rakouska byl kancléř Metternich, který byl na počátku revoluce 1848 císařem odvolán a císař Ferdinand I. přislíbil ústavu.

František Palacký byl pozván do Frankfurtu, jako zástupce Čechů – Dopis do Frankfurtu, odmítnutí zapojení Čech do Německa – Austroslavismus – „Kdyby Rakousko nebylo, musili bychom ho vytvořit.“

Češi svolali slovanský sjezd do Prahy, na kterém se měli slovanské národy habsburské monarchie domluvit na společném postupu vůči císaři.

Generál Windisgratz poslal do ulic Prahy vojáky a došlo k incidentům a povstání, které ovšem bylo potlačeno.

Revoluce ve Vídni, kdy se Vídeňáci chtěli spojit s Německem – císař uprchl do Olomouce a z Prahy přitáhl s vojskem Windisgratz, který potlačil i revoluci ve Vídni.

Rakouský sněm, který měl schválit novou ústavu zasedal v Kroměříži.

V prosinci 1848 se Ferdinand I. vzdal trůnu a místo něj nastoupil František Josef I., který nechal sněm v Kroměříži rozpustit a vydal tzv. Oktrojovanou ústavu.

Výsledky byly ty, že došlo k zrušení poddanství, a zavedení obecní samosprávy

Oktrojovaná ústava byla zrušena a zavládl Neoabsolutismus spojený s ministrem Alexandrem Bachem – skončil až 1859 po prohrané Sardinsko-rakouské válce

Revoluce v Uhrách

Maďaři vyhlásili samostatnost na Rakousku, válka, vydání ústavy, zavedena maďarština jako úřední jazyk v Uhrách (do té doby latina), národnostní menšiny v Uhrách se postavili za Rakousko (Slováci, Chorvati), Bán Jelačić vedl rakouskou armádu společně s Windisgratzem proti povstalým Maďarům, ale rebelie skončila až po zásahu pomocného ruského vojska, které porazilo Maďary u Villagoše 1849. Poté museli hlavní povstalcí prchnout z Uher do exilu, jinak jim hrozili popravy a v Uhrách byla okupační správa Rakušanů do 1859.

Sjednocení Itálie

První pokus 1848 – neúspěšný z důvodu vojenské porážky od maršála Radeckého

Sardinské království se zapojilo do Krymské války, čímž získalo do budoucna spojení Francie

Roku 1859 došlo k nové válce s Rakouskem, kdy se Sardinskému království ve spojení s Francií podařilo Rakušany porazit ve dvou bitvách u Magenty a Solferina.

Nato přišlo Rakousko o Lombardii a započaly snahy o sjednocení, kdy se jednotlivé italské státy přidávali do spolku se Sardinským královstvím, revolucionář Giuseppe Garibaldi – jedna z hlavních postav italského sjednocení

Roku 1861 bylo vyhlášené italské království, kdy králem byl korunován Viktor Emanuel II

Tehdy součástí království nebyl Řím, kde vládl papež pod ochranou Francie a Benátsko, které stále patřilo Rakousku

1866 se Itálie stala spojencem Pruska v Prusko-rakouské válce, ačkoli Italové byli poraženi menší rakouskou armádou u Custozy a vnámořní bitvě u ostrova Vis, získali na Rakousku Benátsko

1871 – Během Prusko-francouzské války získali Řím, jelikož ho Francouzi po porážce ve válce s Prusy nemohli bránit a došlo k úplnému spojení Itálie

Sjednocení Německa

1848 – první pokus o sjednocení zezdola (lidmi) neúspěšný

Dvě koncepce

Maloněmecká – Bez Rakouska

Velkoněmecká – s Rakouskem

Nakonec zvítězila Maloněmecká

Prusko – kancléř Bismarck – nová politika, sjednocení „Krví a železem“ – vytlačit z Německa Habsburky

1866 – Prusko-rakouská válka – blesková válka – bitva u Hradce Králové – rakouská porážka, uzavření čestného míru – Rakousko vystoupí z Německého spolku, nízké reparace

Vznik Severoněmeckého spolku pod vedením Pruska

Vypořádat se s Francií

Emžská depeše – Týkalo se situace ve Španělsku, kde se měl ujmout vlády Hohenzolern (vládli v Prusku) – proti čemuž Francie protestovala velmi tvrdě a Bismarck nechal francouzskou nótu zveřejnit v novinách a stal se z toho skandál, což Francouze vyprovokovalo k vyhlášení války Prusku, ale bylo Pruskem rychle poraženo, kdy byly francouzské armády obklíčeny u pevností Méty a Sedanu.

1871 – došlo ve Versailles k vyhlášení Německého císařství – Francie ztratila Alsasko-Lotrinsko a navíc musela zaplatit válečné reparace 5mld. Franků

- Jedna z příčin 1.sv.války – francouzská snaha o odvetu

Průmyslová revoluce a evropský kolonialismus v Africe a Asii v 19. Století

Průmyslová revoluce

Anglie – rozvoj manufaktur – vlna

Nové vynálezy – parní stroj – James Watt

Nejprve byl parní stroj zaváděn do textilního průmyslu – později vznik strojírenství – jako obor, který se měl starat o zavedení parního stroje do textilu až později se ukázal jako samostatný druh průmyslu

Rozvoj železnice – nejdříve koněspřežná (Budějovice-Linec), poté lokomotivy – Stephenson (první železnice v Evropě – Anglie) – Rozvoj na kontinentu – u nás první železnice Trať z Vídně do Slezska přes Moravu,

Čeští vynálezci – Josef Božek – parní stroj, Jan Pernér – rozvoj železnice

Spojeno s růstem těžby uhlí a tavením ocele – potřeba pro stavbu železnic a palivo parnímu stroji – rozvoj Ostravska a severních Čech a Kladna

Sociální proměny - Stěhování lidí z venkova do měst – Praha, Plzeň, Liberec (německy Reichenberg – bylo to největší německé město v Čechách)

Dělba práce – továrny – stroje – hnutí proti strojům – stroje berou lidem práci – rozbíječi strojů – v továrnách pracují celé rodiny – sociální otázka . v 19. Století sociální zákonodárství

V Německu Bismarck – sociální zákony jako max. pracovní doba, sociální pojištění

V Rakousku – Eduard Taaffe – max- pracovní doba, zákaz práce dětí, základy sociálního pojištění

Sociální otázka – práce dětí a žen – sociální zákony, o maximální pracovní době – dělnické spolky – odbory – zakládání dělnických politických stran – boj za rovné volební právo

Karel Marx a Bedřich Engels – zastánci práv dělníků proti továrníkům, teoretici, Komunistický manifest

Růst počtu obyvatel – v pol. 19. Století dochází k emigracím z Evropy do Ameriky (Irové, Slované, Italové) – V roce 1850 měla Evropa 266 mil obyvatel – 1913 – 466 mil obyvatel

Evropský kolonialismus a imperialismus

Kolonialismus – přímá správa území (Indie)

Imperialismus – zdánlivě nezávislý stát, kde ovšem rozhodují zahraniční vlivy (Čína)

Velká Británie – po Napoleonských válkách vyšla jako hlavní vítěz a hlavní světová mocnost – královna moří – hlavní kolonie Indie – období vlády královny Viktorie – kdy Británie vládne čtvrtině rozlohy zeměkoule (Indie, Kanada, Austrálie) – 19. Století zaměřeno na Afriku – Egypt a Súdán pod správou Británie

Soupeření v Africe

Kongo – Belgický král Leopold II. – soukromá kolonie – zvěrstva na domorodém obyvatelstvu – ždímání nerostného bohatství Konga, nelidské zacházení s domorodci, kdy měli určeny dávky surovin, které měli předat úředníkům Leopolda, pokud ne tvrdé trestání (sekání končetin) – Kongo je nejkřiklavější případ zruďného evropského kolonialismu, kdy Evropané nepřinesli do Konga nic dobrého – bohužel ani dnes se nemá Kongo a jeho obyvatelstvo dobře, navzdory nerostnému bohatství

Snahy o spojení Afriky

Sever – Jih (Británie)

Východ – Západ (Francie)

Británie – správa britských kolonií provázela dobrá organizace, kdy v koloniích působila elita britských úředníků, kdy se Britové snažili i o rozvoj svých kolonií, rozvoj železnice, stavba infrastruktury, zakládání školského systému a nemocnic, respektování domorodých tradic – Z Británie se stává multikulturní země a z Londýna jedno z největších měst světa

Podobně si vedla ve správě kolonií i Francie, která se po prohrané prusko-francouzské válce vrhla do víru koloniálního dobrodružství, kdy Francie kontrolovala Alžírsko, Tunis, Francouzské Kongo a Západní Afrika, V Asii získala Francie – Tzv. Francouzskou Indočínu, což byl (Vietnam, Laos, Kambodža)

Další koloniální mocnosti se stali státy, které vznikly v 2. Pol. 19.st. Byli to Německo a Itálie, které získali kolonie v Africe

Itálie získala Libyi a Somálsko a započalo válku s jediným samostatným státem v Africe což byla Etiopie, ale Etiopii neporazili.

Německo získalo tzv Německou východní Afriku, což je dnešní Tanzánie, dále Kamerun, Německou jihozápadní Afriku (Namibie)

V Africe došlo koncem 19. Století ke krizi, kdy se Francie s Británií ocitli na pokraji války v Súdánu, u města Fašoda – tzv. fašodská krize – kdy Francie uznala svoji diplomatickou porážku a stáhla se a tím Súdán připadl Británii.

V Jižní Africe na přelomu roku 1900 vypukly tzv. Búrské války ve kterých bojovali Britové proti Búřům, což byli nizozemští osadníci, kteří tam žili již několik staletí – Búřové vedli partyzánskou válku, ale nakonec byli poraženi, kdy Britové používali metodu spálené země a vytvořili pro Búry koncentrační tábory. Za tento postup ve válce byli britští generálové (Horatio Kitchener) v Británii a Evropě kritizováni, že takto se civilizovaná armáda nechová.

Dalším územím, kde se evropské velmoci střetávali byla Čína

Čína – obrovská země, která sice nebyla kolonií, ale ukázal se zde evropský imperialismus – kdy jednotlivé evropské státy měli v Číně své sféry vlivu, čínští císařové se snažili bránit pronikání Evropanů do čínského obchodu, ale Čína byla poražena ve dvou opiových válkách, kdy Čína byla nucena pronajímat evropským velmocem své přístavy. Nejznámější je Hongkong- který dostala Británie do pronájmu na sto let (Čínský se stal Hongkong opět v roce 1997), Dalším takovým bylo portugalské Macao. Rusko mělo vliv v Mandžusku v okolí přístavu Port Artur, ale muselo se odtud stáhnout z důvodu porážky, kterou Rusko postihlo od Japonska, roku 1905, kdy bylo ruské loďstvo zničeno v námořní bitvě u Cušimy.

Japonsko byla nová světová velmoc, která vítězstvím nad Ruskem dala o sobě vědět.

Kolonialismus a imperialismus byla jednou z příčin 1. sv. války – kdy se Německu zdálo, že má příliš málo kolonií oproti Británii a Francii a chtělo nové spravedlivější rozdělení

První světová válka

Příčiny

- po vídeňském kongresu dlouhé období míru, které bylo narušené krymskou válkou (Rusko x VB+Fr)
- rozmach Německa - snaha o mezinárodní izolaci Francie - spolek tří císařů
- povstání v Bosně r. 1875, Bulharsko o rok později - Osmané potlačují, Rusko se vměšuje
- berlínský kongres - po vyhnání Osmanů z Balkánu Rusko přichází o získaná území na Balkáně, která jsou rozdělena mezi Rakousko-Uhersko a Osmanskou říši
- 1879 - vznik Trojspolku (Německo, Rakousko-Uhersko, Itálie, později Turecko)
- 1893 - vznik Dvojdhody (Rusko+Francie) - protože Německo odmítlo Rusku půjčovat peníze
- Británie potřebuje udělat rozhodnutí - 1904 - srdečná dohoda s Francií o kolonie, 1907 - trojdohoda (Ru+Fr+VB)
- anexe Bosny a Hercegoviny - Srbsko chce připojit Bosnu k sobě - radikálové
- krize v Maroku - Francie proniká do Maroka, Německu se to nelíbí, musí však ustoupit
- válečný konflikt na Balkáně - proti Osmanům - zastavení západními mocnostmi

Požadavky a cíle

- Dohoda - zbavení Německa statusu velmoci (VB), navrácení území od Německa (Fr), zájem o území ve východní Evropě (Ru)
- Trojspolek - 1915 odpadnutí Itálie, pozdržení vnitrostátních problémů

Začátek války

- 28.6. 1914 - atentán na Františka Ferdinanda d'Este - 28.7. 1914 - Rakousko-Uhersko vyhláší válku Srbsku i přes dodržení Rakouského ultimáta
- Německo vyhláší válku Rusku a Francii
- VB vyhláší válku Německu
- v následujících týdnech zbylé země - Černá Hora, Japonsko, Turecko - Itálie neutrální

Charakter války

- 34 států - 10 milionů mrtvých
- Nejvíce vytěžili Japonsko a USA
- Nejvíce se válčí v Evropě
- Absolutní militarizace obyvatel
- militarizace ekonomiky - civilní potřeby nejsou důležité
- rozvoj válečné techniky - už nezáleží tolik na počtu vojáků
- morální devastace

Průběh války

- **Schlieffenův plán** - dobytí Belgie, následně Francie - blitzkrieg
- 5. září před Paříží - dohoda vrací úder, blitzkrieg padá
- západní fronta se mění v zákopovou válku - zprvu vítězí dohoda
- **Srbská fronta** - Bosna a Srbsko zatlačuje Rakousko k Dunaji
- **Východní fronta** - Rusko zahajuje akci proti Německu a Rakousku
- proti Německu prohrává v Prusku, proti Rakousku vyhrává a postupuje až do Krakova
- **Kavkazská, mezopotámská a syrsko-palestinská fronta** (konec 1914)
- Turecko napadá černomořské přístavy, je však zatlačeno dohodou
- Německo má nový cíl - vyřadit Rusko z války - Rusko vytlačuje Rakousko, Německo musí zakročit
- **Gorlický průlom**
- květen 1915 - průlom do ruských pozic v Gorlice - zatlačení Ruska až k Rize
- **Bitva u Yper** - na západní frontě pořád zákopová válka - použití jedovatých plynů Němci
- Vstup Bulharska do války - dobytí Srbska - přímé spojení s Tureckem
- Vstup Itálie do války - Itálie s Dohodou - 23.5. 1915 - vyhlášení války Rakousku - nevelké úspěchy - ustálení fronty
- **Bitva u Verdunu** - únor-září 1916 - Německo poraženo Francií - 600 000 padlých
- **Bitva na Sommě** - červenec-listopad 1916 - na řece Sommě, přes milion padlých

- obrat na východní frontě - Brusilova ofenzíva - Německo muselo stáhnout některé jednotky kvůli bitvě na Sommě a tak Rusko postupuje na západ
- vstup Rumunska do války - nepřipravená armáda byla snadno poražena a celé Rumunsko obsazeno Bulharskem a Německem
- 1917 - vstup Řecka do války
- italská fronta postoupila jen velmi zanedbatelně
- Německo se pokouší vést válku na moři, britské loďstvo je ale silnější
- návrhy na mír od prezidenta USA Woodrowa Wilsona - neúspěšné
- smrti Františka Josefa I. - nový císař Karel I. - umírněnější, řeší vnitrostátní problémy, snaží se uzavřít mír - selhal
- Ruské revoluce - v březnu 1917 demokratická revoluce - svržnutí cara
- v listopadu 1917 - bolševická revoluce - svržnutí demokratického režimu - Dekret o míru, Dekret o půdě - zastavení válečných operací a znárodnění půdy
- V.I. Lenin v čele rady lidových komisařů - nastoluje diktaturu

Závěrečná fáze války

- Německo se domnívalo, že Rusko odstupuje z války a ještě víc posílilo vojenskou diktaturu
- ponorková válka
- **Vstup USA do války** - na pomoc VB proti ponorkové válce - 2.4.1917 - vyhlášení války Německu
- následují Čína, Siam, Libérie
- Německo se snaží urychlit postup na západní frontě
- **Siegfriedova linie** - Německo v defenzívě - dohodě se nedaří prolomit, musí čekat na USA
- **Bitva na Piavě** - zatlačení italských vojsk k řece Piavě - nová italská vláda - nacionalista Vittorio Orlando
- Brest-litevský mír - 3.3.1918 - Rusko odstupuje z války
- 1918 březen - série německých ofenzív - vítězí až do léta, kdy přichází jednotky USA
- **Bitva na Marně** - rozhodující obrat - maršál Foch - Německo žádá o příměří
- italská protiofenzíva na Piavě - zhroucení rakousko-uherských vojsk - žádost o příměří
- **Andrassyho nóta** - Rakousko-Uhersko kývlo na všechny body Wilsonova míru, to vedlo k rozpadu monarchie

- **Balkánská fronta** - protiofenzíva Dohody - mír s Bulharskem

- říjen 1918 - **kapitulace Turecka**

- 11. listopadu Německo podepisuje podmínky příměří - **konec 1. světové války**

Výsledky války

- ve společnosti se rozmáhá sociální a nacionální radikalismus

- zanikají 4 monarchie - turecká, německá, habsburská, ruská

- vznikají nové státy z Rakouska-Uherska (ČSR, Maďarsko, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců a Polsko)

- Versailleská konference

První Československá republika

První republika

- Vyhlášení Československého státu - 28. října 1918

- muži 28. října - Alois Rašín, Antonín Švehla, Framtošel Soukup, Jiří Stříbrný, Vavro Šrobár

- prozatímní ústava - 13. listopad 1918

- Prezidentem zvolen T.G. Masaryk, v čele vlády Karel Kramář

- zrušení šlechtických titulů, zavedení osmihodinové pracovní doby

- Sudetoněmecký odpor - touha vytvořit z Československa součást Německa

- vojenské obsazení pohraničních oblastí - bez odporu

- **Zápas o Slovensko** - Slovensko si nárokuje Maďarsko, Šrobár v čele prozatímní vlády a později i ministerstva pro správu Slovenska - pokusy Maďarska uchvátit Slovensko - po třech týdnech ustupují -> stabilizace

Politika

- politické strany - agrární strana, Československá strana sociálně demokratická, Komunistická strana československá, Německá nacionálně socialistická strana dělnická

- **T.G. Masaryk** - celosvětově uznávaný sociolog a filozof

- spor o rukopisy - proti pravosti

- hilsneriáda - žid obviněn z vraždy - Masaryk za jeho nevinu - uznání

- sympatie k levici, silně protestantsky založený

- čtyřikrát zvolen prezidentem

- ve 20. letech silná sociální demokracie - část se bolševizuje - Bohumír Šmeral

- komunisté vyhlásují generální stávkou - bez odezvy - 1921 - vznik KSČ

- Malá dohoda - spolupráce se středoevropskými státy

Ekonomika

- ČSR je jedna za 10 nejprůmyslovějších zemí světa
- rychlá modernizace podniků
- 1929 - hospodářská krize, vrchol 1933

Radikalizace politiky

- během hospodářské krize se radikalizují politické strany
- krajní pravice - požadují vládu tvrdé ruky
- problémy v Sudetech - DNSAP
- 1933 - zrušení DNSAP -> SdP
- nebezpečí z venčí - kolem ČSR nedemokratické režimy, marná snaha o aktivaci Malé dohody, Francie s Anglií aplikují politiku appeasementu a tak od r 1936 ČSR buduje opevnění
- Konrád Henlein navrhuje ČSR Karlovarské požadavky - neakceptovatelné
- 1938 - částečná mobilizace

Mnichov

- N. Chamberlain se schází s Adolfem Hitlerem - o odstoupení pohraničních oblastí ČSR
- Navržení územních ústupků ve prospěch Německa, Maďarska a Polska - vláda zamítá a vyhlašuje úplnou mobilizaci
- Hitler stanovuje ultimátum - pokud ČSR nepřistoupí na podmínky, zaútočí
- Edvard Beneš 30. září 1938 přijal podmínky
- konec 1. republiky

Druhá republika

- období od Mnichova do 15.března 1939
- ČSR přichází o pohraniční území - většina hospodářsky významných oblastí
- 19. listopadu 1938 - oficiální zrušení ČSR - dále jen Česko-Slovensko
- Edvard Beneš abdikoval, nastupuje Emil Hácha
- Slovensko vyhlašuje samostatnost - 14.3.1939 - Slovenský štát
- Hácha seznámen s faktem, že české území bude 15. března obsazeno Německem
- konec Česko-Slovenska - Protektorát Čechy a Morava

Totalitní režimy v meziválečném období

- dvě nová hnutí: komunismus a fašismus - obě totalitární
- společné znaky: odstranění demokracie, odstranění možností plurality názorů
- kult osobnosti, vyšší rasa

Nástup Stalina k moci

- J.V.Stalin - vyhrál souboj s Trockým o následnictví - Trockij vyhnán
- plná osobní diktatura
- podřizuje si Komunistickou internacionálu - mezinárodní uskupení komunistických stran

Zrod fašismu v Itálii

- Benito Mussolini - vytvořil fašistickou myšlenku
- radikální nacionalismus
- fasci di combattimento - ozbrojené jednotky
- touha ovládnout znovu celé střeozemí
- kult vůdce - "Duce"
- 1922 - pochod na Řím - Mussolini jmenován ministerským předsedou
- zavádí režim fašistické diktatury
- cenzura, zrušení všech stran, tajná policie
- Velká fašistická rada schvaluje všechno

Šíření fašismu do Evropy a Latinské Ameriky

- fašismus se rychle rozšířil po celé Evropě
- Španělsko - Miguel Primo de Rivera, později generál Franco
- Portugalsko - Antonio Salazar
- další fašistické režimy v Řecku, Polsku, Maďarsku, na Slovensku, v Jugoslávii, atd.

Vzestup nacismu v Německu

- NSDAP - nacionální socialismus
- Rychlý růst počtu hlasů
- Adolf Hitler - propaganda - využívá dělníků, "neférovosti" versailleského systému
- Mýtus dvacátého století - spis, který vyhlášoval rasistická a antisemitská hesla a požadavky, k tomu připojen Nietzscheho nadčlověk a vůle k moci
- Hitlerovo dílo - Mein Kampf - antibolševické, antizednářské a antidemokratické motivy
- proti současnému pojetí kapitalismu
- kult vůdce - Führer
- Hitlerjugend - ovlivňování mládeže
- 1933 - Hitler zvolen říšským kancléřem
- noc dlouhých nožů - boj mezi SS a SA

Druhá světová válka

Příčiny

- spojení agresivních totalitních států - Německo, Itálie, Japonsko
- Osa chce změnit své postavení vůči světovým velmocem vojenskou cestou
- Stalin se chce zapojit do konfliktu až na konci, kdy bude imperialistický svět vyčerpán
- Anglie a Francie chtějí, aby se fašismus s komunismem prali mezi sebou
- bezprostřední příčiny války - 1.září 1939 - vpád Německých vojsk do Polska, pod záminkou útoku německých vojáků převlečené do polských uniforem ve městě Gleiwitz
- 3. září vyhláší VB a Francie Německu válku - zahajují námořní blokádu
- vyhláší válku Nový Zéland, Austrálie, Indie, Kanada

Charakter války

- největší dosavadní konflikt v dějinách lidstva, válka na všech kontinentech
- 30 států přímo zúčastněných, další desítky ovlivněny
- přes 50 milionů mrtvých
- státem řízená vojenská výroba
- rozvoj vynálezů
- ekonomická síla předčila vojenskou

Průběh války

- 1. období války 1.9.1939-21.6.1941

- taktika bleskové války - blitzkrieg
- vpád do Polska - rozdělení se Sovětským Svazem
- podivná válka - shazování letáků proti Německu, vyčkávání
- **Sovětské napadení Pobaltí a Finska** - 30. listopadu 1939 - útok na Finsko - Finové se brání a Rusko tak obsazuje jen malou část
- na konci června 1940 Rusko připojuje území v Rumunsku

- **Útok na Norsko a Dánsko** - duben 1940 -Dánsko padlo během jednoho dne, v Norsku bitva o důležitý přístav Narvik

- **Útok na západní Evropu** - květen 1940 - Nizozemí, Belgie, Lucembursko

- W. Churchill se stává britským premiérem - zastánce bojů

- Paul Reynaud ve Francii - moc pozdě

- 10. června 1940 Němci vnikají do Francie, generál Pétain 22. června přijímá mírové podmínky - obsazení dvou třetin Francie, zbytek pod loutkovou vládou

- Vichy - kolaborační režim

- VB zůstává sama ve válce proti Německu a Itálii

- **Bitva o Británii** - rozsáhlá operace letectva

- srpen-říjen 1940 - 15.září 1940 - nejvýznamnější vítězství RAF -> ústup Německa, selhání operace Seelöwe

- **Válka na Balkáně a v severní Africe**

- Itálie udeřila na Egypt, byla ale vytačena do Libye - nutná pomoc Hitlera

- Útok na Řecko - opět nutná pomoc Hitlera - 1941 - obsazení Jugoslávie - nastolena loutková vláda

- Itálie se plně podřizuje Německu

- Střední východ - proti VB se zvedá v Iráku povstání

- Čína - válčí proti Japonsku, Japonsko uzavírá dohodu o neútočení se SSSR

- USA pronajímá materiály státům co je potřebují

- **Operace Barbarossa** - 22.6.1941 - útok na Sovětský svaz

- **2. období války**

- Rusko dotlačené na pokraj zhroutil - blesková válka

- bitva u Moskvy - Rusko vrací úder

- **Atlantická charta** - srpen 1941 - dohoda s W. Churchilem o vojenských cílech

- **Vstup USA do války**

- po japonském útoku na Pearl Harbor - 7.12.1941

- Japonský postup v Pacifiku - blesková válka - většina Indonésie ovládnutá během půl roku

- **Bitva u Midway** - zastavení postupu Japonska

- Hitler rozvíjí svoje plány na vyhlazení Slovanů, Židů, Romů a ostatních "nižších" ras
- vyhlazeno 5 milionů židů
- **Velká Aliance** - 1.1.1942 - aliance 26 států proti státům Osy
- Zlepšení situace v severní Africe - bitva u Al Alamejnu - říjen 1942 - znovuobnovení postupu britských jednotek
- Operace pochodeň - vylodění Američanů v severní Africe
- **Bitva u Stalingradu** - listopad 1942 - Ruská ofenzíva - leden 1943 obklíčení Němců
- **Bitva u Kurska** - největší tanková bitva - Německo ustupuje až za Dněpr
- **Vylodění Spojenců na Sicílii** - uvěznění Mussoliniho -> následné zachránění Hitlerem
- V Itálii vzniká loutkový stát - boj fašismu proti odboji
- **Velká trojka** - Roosevelt, Stalin a Churchill - Teherán
- Operace Overlord - 6.června 1944 - vylodění v Normandii - 2 miliony mužů
- Postupné osvobozování západní Evropy
- Sovětský postup - Rudá armáda dochází až k Varšavě, osvobození Rumunska, Bulharska, Jugoslávie, východu Slovenska
- Spojenci vítězí v Africe
- Horké léto 1944 - Německo sevřeno dvěma frontami - další oslabování moci národními povstáními
- **Německá ofenzíva v Ardenách** - průlom na západní frontě v Ardenách a u Arnhemu - potlačen
- Rudá armáda osvobozuje Balkán
- setkání spojenců na Labi - Torgau -
- **Pád Berlína** - 2. května 1945 - dobytí Berlína, Hitler 30. dubna spáchal sebevraždu
- nastupuje nová Dönitzova vláda - 7.5.1945 kapitulace Německa - konec války v Evropě
- 9.5.1945 - osvobození Prahy - SSSR
- projednávání nové podoby světa - Churchill a Roosevelt v Quebecku, Churchill a Stalin v Moskvě
- **Porážka Japonska** - postupné obsazování satelitních států
- 6. srpna - svržení atomové bomby na Hirošimu, 9. srpna Nagasaki

- 2. září - kapitulace Japonska

- konec druhé světové války

Výsledky války

- Postupimská konference - dohodnutí se na postupech po skončení války

- 4 D v Německu - demilitarizace, denacifikace, demokratizace, dekartelizace - Německo platí reparace

- odsun německého obyvatelstva z okupovaných zemí

- vzestup USA a SSSR

- rozpad koloniálních impérií

Svět v období Studené války

Po Druhé světové válce končí definitivně nadvláda Evropy nad světem – po válce dochází k první fázi dekolonizace, kdy samostatnost získává Indie, Izrael atd.

2 supervelmoci – USA a SSSR

Vzniká bipolární svět, kdy se svět dělí do dvou bloků

V USA Harry Truman, bedlivě pozoroval vzrůst vlivu SSSR ve středovýchodoevropských státech a vyhlásil tzv. Trumanovu doktrínu o zadržování komunismu

První větší krize znamená situace v Německu, které je rozděleno na okupační sféry, kdy v roce 1948 dochází k 1. Berlínské krizi, kdy SSSR zablokuje pozemní přístupy do západního Berlína – Spojenci vytvoří letecký most, který je úspěšný a tak SSSR po roce od blokády ustupuje. Vzniká tak Německá lidově demokratická republika pod vedením SSSR a Německá spolková republika, která vzniká ze tří západních okupačních pásem. V roce 1955 je SRN přijata do NATO (1949), načež vzniká Varšavská smlouva, která spojuje východní státy pod hlavičkou SSSR. V roce 1961 dochází k druhé Berlínské krizi, při které je postavena berlínská zeď, která oddělovala Západní a východní Berlín.

Další krizí byla válka v Koreji, kterou osvobodili Američané a Rusové, dělící čára byla 38. rovnoběžka, kdy na severu vznikl komunistický režim pod vedením Kim-Ir-Sena a na Jihu „fašistický“ režim Li-Syn-Mana, kdy ani jeden režim nebyl ideální a oba se pokusili o sjednocení Korey. 1950 zaútočila Severní Korea, kdy byla velmi úspěšná prakticky obsadila celou jižní Koreu až na jeden malý poloostrov, kde drželi jihokorejské síly. V OSN proběhlo hlasování, kdy prošla rezoluce o zásahu v Koreji na podporu jihokorejského režimu, kdy hlavní bojovou silou byli Američané větší kontingenty měli ještě Britové a Francouzi (zajímavostí je proč SSSR, tento návrh nevetoval – protože se SSSR svaz zasedání OSN neúčastnil na protest, že za Čínu zasedal Čankajšek (který zastupoval exil na Tajvanu) oproti většinové komunistické Číně, kterou zastupoval Mao ce Tung, který občanskou válku v Číně). Došlo k otočení situace, kdy Američané osvobodili většinu Jižní Koree a obsadili skoro celou severní Koreu, které ovšem pomohli „čínští dobrovolníci“, což byla skrytě čínská lidová armáda a zatlačila Američany zpátky za 38. rovnoběžku, V roce 1953 došlo k uzavření příměří a určení hranice na 38. rovnoběžce, kdy příměří trvá dodnes

Odráz v kultuře (M.A.S.H. 4077)

Suezská krize – 1956 – V roce 1948 vznikl židovský stát Izrael, který vznikl na území kde žila silná menšina muslimů (Palestinců), kteří Izrael neuznávali stejně tak okolní arabské státy, vyhlásili Izraeli válku, kterou ale Izrael vyhrál (díky pomoci SSSR a Československa, které dodávalo Izraeli zbraně). Ale jelikož Izrael nesplnil předpoklad SSSR, že se stane jeho satelitem, podporovali Izrael západní státy.

V roce 1956 egyptský prezident Násir zestátnil Suezský průplav (který vlastnila Británie s Francií) a proto se Británie s Francií dohodla s Izraelem na spojení proti Egyptu, kdy se Izraeli podařilo obsadit sinajský poloostrov až k Suez, který obsadili Británie s Francií, ale

silně protestoval SSSR, který hrozil útokem na západ a i USA byli proti agresi vůči Egyptu a tak musely Británie s Francií vzít zpátečku ☺. Od té doby jsou západoevropské státy ve vleku USA a nepokoušejí se o samostatnou velmocenskou politiku.

V roce 1967 proběhla tzv. šestidenní válka, kdy se opět arabské státy pokusily zničit Izraelský stát, ale Izraelci se plány dozvěděli a postupně porazili jeden stát po druhém, obsadili Jeruzalém, Sinajský poloostrov, a Golanské výšiny, jimiž si zajistili bezpečné hranice, ačkoliv právně patří Golanské výšiny Sýrii. (Slavní velitelé Židů byli Moše Dajan a Ariel Šaron (který byl na přelomu tisíciletí i izraelským premiérem))

V roce 1973 došlo k tzv. Jomkipurské válce – během které se Arabové opět spojili proti Izraeli a tentokrát Izrael zaskočili, kdy hrozilo, že Izrael použije zbraň poslední odplaty (atomové bomby, které měli být svrženy na metropole arabských států, které bojovali proti Izraeli) ale naštěstí došlo na frontě k obratu a Izraelci útok odrazili.

Další z významných krizí druhé poloviny 20. století byla Karibská krize, která začala revolucí na Kubě, kdy byl svržen kubánský diktátor Batista, za jehož vlády byla Kuba, dovolenkovou destinací Američanů, kteří se zde chovali jako v kolonii, kdy na Kubě bylo velké množství KAsín a „bordelů“ a prostí Kubánci se měli velmi špatně, jelikož půdu na Kubě drželi také bohatí Američané – hlavní vývozní artikl byl třtinový cukr, který se vyvážel především do USA. Ale Batista byl roku 1959 svržen a nastoupil místo něj Fidel Castro, který provedl řadu reforem, kdy zlepšil situaci obyčejných Kubánců, proběhla pozemková reforma a zestátnění cukrovarů na Kubě. Castrův spolupracovník byl Che Guevara. USA protestovali a Castro nabídl náhradu Američanům za zestátněné cukrovary. Castro nebyl komunista – to byl jeho bratr Rauol a Che Guevara. Castro se chtěl s Američany domluvit, ale Američané udělali to nejhorší co mohli – vyhlásili embargo na dovoz kubánského cukru, čímž si mysleli, že Kubu položí na kolena. Castrovi tak nezbylo nic jiného než odjet do Moskvy a požádat o pomoc, kterou okamžitě dostal a kubánský cukr se prodal do SSSR a východního bloku, kdy Kuba získala zbraně z Československa (Československo bylo zbrojním dodavatelem do mnoha rozvojových států) a Kuba se stala satelitem SSSR, což byla pro USA černá můra, proto se pokusili Castra svrhnout, kdy CIA podpořila kubánské emigranty a došlo k vyloďení v zátocě svíni v roce 1961, které ale skončilo fiaskem, kdy bylo Castrem poraženo v samém zárodku.

A tak došlo ke Karibské krizi roku 1962, jelikož se Castro obával přímé americké invaze na Kubu, požádal o pomoc Sovětský svaz a došlo k rozmístění jaderných raket na Kubě, což spojené státy objevili a Kennedy vyhlásil blokádu ostrova a požadoval stažení raket z ostrova a svět se ocitl na pokraji jaderné války. Kdy nakonec Sověti a Američani došli k dohodě, že dojde ke stažení sovětských raket z Kuby a amerických raket z Turecka

Dalším ohniskem se stala válka ve Vietnamu, kde proběhla podobná válka jako v té v Korey. I Vietnam byl osvobozen po druhé světové válce Američany a Sověty, kdy dělicí čarou byla 17. Rovnoběžka. Po válce proběhla válka s Francií, jelikož Vietnam byla její kolonie a poté došlo k rozdělení na severní a jižní Vietnam, kdy na severu vládl komunistický vůdce Ho-Chi-Min a na Jihu Ngo dinh Diem. Severní Vietnam se od konce padesátých let pokoušel o spojení s jižním Vietnamem a započala válka – Vietkong – je organizace jižních vietnameců, kteří se chtějí spojit se severním Vietnamem. Američtí poradci v Jižním Vietnamu. Nakonec

zapojení americké armády v konfliktu po zámince incidentu v tonkinském zálivu, kde měli severovietnamci zaútočit na americký torpédoborec Maddox v roce 1964. Masivní americká kampaň, metoda spálené země, používání napalmu – vysoce hořlavé bomby, které ničili pralesy ve kterých se schovávali příslušníci Vietkongu. A použití chemikálií k odlistění pralesů – ekologická katastrofa, zapojení až 500 000 amerických vojáků ve Vietnamu. Sice větší ztráty měli severní Vietnamci, ale v USA probíhaly masové protesty až do amerických voleb, kdy vyhrál Richard Nixon, který uzavřel se severním Vietnamem příměří a došlo k stažení amerických vojáků v roce 1973, ale po jejich stažení severní Vietnam pokračoval ve válce a roku 1975 došlo k dobytí Saigonu, který byl přejmenován na Ho chi Minovo město. a roku 1976 byl Vietnam sjednocen pod vedením severu. Vietnam se stal neuralgickým bodem americké politiky.

Rozpad Sovětského bloku

1979 Sovětský svaz započal invazi do Afgánistánu, který se stal stejným bojištěm jako pro USA Vietnam. V roce 1989 došlo ke stažení sil

Když nastoupil nový americký prezident Ronald Reagan nastoupil taktiku uzbrogjení sovětského svazu, kdy vyhlásil projekt tzv. Hvězdných válek, na který SSSR nebyl schopen zareagovat a dostal se do ekonomických potíží. Po nástupu Michaila Gorbačova, nastalo oteplení vztahů mezi USA a SSSR a k dohodám o snížení atomových zbraní a zničení taktických raket krátkého dosahu. Po ropné krizi, kdy arabské státy na popud podpory západu Izraeli zavřeli ropné kohoutky, došlo na Západě k hospodářskému pokroku ve vědě a vývoji na kteý východní státy nezareagovali (měli levnou ropu ze SSSR) a tak se dostali do vleklých hospodářských problémů, které nakonec přivodili pád jednoho režimu za druhým (Polsko, Maďarsko, NDR) a nakonec v listopadu Československo. SSSR již neměl prostředky ani snahu situaci udržet, jelikož ho začali dusit vlastní vnitřní problémy, kdy mnoho svazových republik jednalo o odtržení od SSSR.

Tím skončila Studená válka

Československo v 2. pol. 20. Století

Druhá světová válka – ČSR přichází o Podkarpatskou Rus, která je připojena k SSSR.

Košický vládní program – vláda Zdeňka Fierlingra (což byl skrytý komunista) Sociální demokrat, vypořádání se s nepřáteli republiky, obnova hospodářství

Dochází k zločinům vůči sudetským Němcům – tzv. Divoký odsun – největší masakry Brno, Ústí nad Labem – ze strachu opustilo Československo od léta do zimy 1945 750 000 Sudetských Němců

Organizovaný odsun – v roce 1946 – kdy byly odsunuto zbývajících 2 500 000 Sudetských Němců, kdy bylo určeno jaké věci si smějí odvést a jaké nikoli. V Československu zůstalo asi 200 000 sudetských Němců, kteří se prokázali jako antifašisté.

Vláda národní fronty – vláda všech stran – v Čechách KSČ, Lidovci, Národní socialisté, Sociální demokraté, Agráři jako nejsilnější prvorepubliková strana byla zakázána (znehodnotila se v období druhé republiky a za protektorátu, kdy někteří členové kolabovali)⁴Na Slovensku byla Demokratická strana a KSS (Komunistická strana Slovenska)

Zestátnění podniků nad 500 zaměstnanců, veškeré banky a těžký průmysl – za náhradu

Pozemková reforma

Volby 1946 – ve kterých vyhrála v Čechách KSČ 60% hlasů, na Slovensku vyhrála Demokratická strana 60% hlasů

Klement Gottwald premiér

Edvard Beneš prezident

Komunisté obsazují silová ministerstva – Vnitro, zemědělství, ministerstvo informací

Obrana – Ludvík Svoboda sovětský agent, Zahraničí – tajemník Vlado Klementis – rozhoduje ovšem na ministerstvu – Jan Masaryk je pouze představený, ale moc nerozhodoval

Vládní krize – 1948 únorový převrat – otázka obsazení policejních náčelníků komunisty, demise demokratických ministrů – Beneš demisi přijal a dochází u nás k totalitě

Změna ústavy – Beneš abdikuje a náhle na to umírá. Stejně záhadná smrt Jana Masaryka.

Zestátnění všech podniků bez náhrady, násilné kolektivizace v zemědělství JZD

Procesy s demokratickými silami v republice – Heliodor Píka, Milada Horáková, farář Josef Toufar

Procesy s komunisty – sionistické křídlo – Rudolf Slánský (proces genrálním tajemníkem KSČ, proces s fašistickým křídlem KSS (Gustav Husák), Gottwald umírá a přichází éra uvolnění, Zápotocký měnová reforma – první 5000 Kč 1:5, nad 5000 1:30

1960 – rozsáhlá amnestie pro politické vězně

Nová ústava, nový název státu – ČSSR (československá socialistická republika)

Nová generace politiků snaha o reformy – sesazení stalinistů z padesátých let – Antonín Novotný nucen rezignovat 1968 – Pražské jaro – Alexandr Dubček generálním tajemníkem KSČ – další reformisté – Smrkovský, Oldřich Černík, Ota Šik

Zrušení cenzury, snaha o hospodářské reformy, demokratizace společnosti, Ludvík Vaculík vydává 2000 slov o potřebě pokračování reform

Nové politické strany K231, KAN (Klub angažovaných nestraníků) rozvoj Kultury – SEMAFOR)

Úvahy o možnosti podnikání

Stalinistické křídlo je zděšeno vývojem v Československu a žalují do SSSR – Brežněv si zve Dubčeka na kobereček, kde ovšem Dubček vytrvá. Dochází k jednání v Čierné nad Tisou, kde československá delegace neustupuje a v SSSR vyhrává záměr vojenské intervence do ČSSR, 20-21.8.1968 dochází k invazi pěti států do ČSSR – Zvací dopis Drahomír Kolder a Vasil Bilak, skazky o kontrarevoluci, Rumunsko se nepodílelo na invazi. Protesty, podepsání moskevského protokolu o pobytu sovětských vojsk v Československu, proti dva hlasy – František Kriegel – vlna emigrace na Západ

Zavedena cenzura a prověrky, zkompromitování vlády a Dubčeka – odstavení od moci, generálním tajemníkem se stává Gustav Husák, normalizace

Leden 1969 – upálení Jana Palacha a Jana Zajíce

Protesty – vítězství československých hokejistů nad Sověty – vytlučení oken Aeroflotu v Praze – odvolání Dubčeka

Lidé se uzavírají do svého soukromí – nepsaná dohoda mezi vládou – lidé se nestarají o politiku, vláda jim zajistí jakýstakýs blahobyt - éra chalupaření, melouchaření a rozkrádání veřejných statků z veřejných staveb (všechno je všech)

1975 konference v Helsinkách – dohoda o lidských právech

1977 . Charta 77 – Československo nedodrží práva, ke kterým se na konferenci zavázalo, mluvší Charty Václav Havel, Jan Patočka, Jiří Hájek , Patočka po výsleších StB zemřel na vypjetí

Dochází k ekonomickému zpomalování což vedlo k hospodářským potížím a sociálním nepokojům, které vyvrcholili roku 1989- kdy to v lednu začalo Palachovým týdnem, vydáním několika vět Chartou 77 a skončilo v listopadu a prosinci kdy proběhla sametová revoluce – kdy byla násilně rozehnána poklidná studentská demonstrace k 17. Listopadu na národní třídě – došlo k zhroucení komunistického systému v Československu a prezidentem se stal Václav Havel

30. Rozpad bipolárního světa

Situace ve světě po ústupu SSSR

Rozpad SSSR

Březen 1985 – Michail Gorbačov se stává generálním tajemníkem – SSSR

SSSR v hluboké krizi

Důvody – etnické problémy

Hospodářské problémy – způsobené ropnou krizí, kdy „západ“ východnímu bloku utekl

Projekt „hvězdné války“ – USA SSSR uzbrojily – politika Ronalda Reagana

Spory uvnitř komunistické strany SSSR

Michail Gorbačov se pokusil o reformy – perestrojka a Glasnost

Perestrojka – pokus o přestavbu hospodářství

Glasnost – otevřenost – politika otevřenosti úřadů vůči občanům a nepotlačování svobody slova a informací

1991 – Konflikty v Pobaltí

Pokus o puč v SSSR srpen 1991, který provedli konzervativní politici KSSS, po třech dnech potlačen, vzrůst moci Borise Jelcina, a urychlení procesu rozpadu SSSR.

Koncem srpna pobaltské republiky vyhlásily nezávislost (Litva vyhlásila již v roce 1990, ale nyní to bylo uznáno i SSSR).

Po nich vyhlásilo na konci srpna nezávislost i Ukrajina, Bělorusko, Moldávie, Ázerbájdžán, Arménie, Gruzie atd.

7. 12. 1991 byl SSSR oficiálně ukončen

Ve všech zemích započaly nutné reformy, které ovšem ne všude byly dokončeny a ani dnes v mnohých zemích není demokratický režim, jako jsme zvyklí alespoň ve Střední Evropě a už vůbec ne v Západní Evropě. (Rusko v době Borise Jelcina – pokus o reformy, vzrůst moci Oligarchů a Vladimíra Putina – návrat k částečné autokracii, Ukrajina – Janukovič, Arménsko – Ázerbajdžánský konflikt o Náhorní Karabach, Bělorusko - Lukašenko)

Sjednocení Německa

Od roku 1949 dva německé státy – 2 berlínské krize

Symbol studené války

Listopad 1989 – Občané NDR emigrují skrz pražské velvyslanectví NSR do NSR – pád železné opony – jednání o sjednocení Německa Helmut Kohl – kancléř NSR

Obavy ze zahraničí o sjednocení Německa – Francie, Velká Británie, SSSR

Nutnost souhlasu poválečných vítězů – podmínky – souhlasit s poválečnými úpravami hranic, respektování výsledků 2.sv. války, nenásilný průběh státoprávních změn.

Nakonec došlo k souhlasu všech velmocí a 3. října 1990 došlo k slavnostnímu sjednocení NDR a NSR do SRN. Dnes Německo zásadní ekonomická síla světa,

Občanská válka v Jugoslávii

Jugoslávie – svaz států jižních Slovanů – Srbové, Slovinci, Chorvaté, Albánci, Muslimská menšina

Pohromadě držel stát jeho vůdce Josip Broz Tito – hrdina druhé světové války, který byl Chorvat, ale bojoval se srbskými partyzány, zemřel roku 1980

Po Titově smrti se začal stát pomalu rozpadat

První se osamostatnilo Slovinsko (1991), kde nebyli žádné národnostní menšiny ani územní nároky ostatních republik Jugoslávie.

Když se chtělo osamostatnit Chorvatsko (Tudjman) na jeho území žila početná srbská menšina, která nesouhlasila s osamostatněním a chtěla se od Chorvatska odtrhnout (Krajina) – vypukla občanská válka (1991), kdy Srby v Krajině podpořilo Srbsko (Milošević) – válečné zločiny na civilním obyvatelstvu na obou válčících stranách, zapojení světových velmocí, nakonec se Chorvatsku podařilo s pomocí Západu obnovit kontrolu nad svým územím (1995), ale zároveň došlo k útěku 200 000 Srbů z Chorvatska do Srbska. Dodnes nejsou vztahy mezi národy na moc dobré úrovní. Konflikt byl zdůvodňován i nábožensky kdy Chorvaté jsou katolíci, zatímco Srbové pravoslavní

V roce 1992 vyhlásila nezávislost Bosna a Hercegovina, ovšem i tato země se stala bojištěm a to daleko větším, jelikož zde žili Srbové, Chorvaté a muslimští Bosňáci, kdy se Srbové v Bosně snažili o připojení k Srbsku – vypukla válka do které se zapojilo jak Chorvatsko, tak Srbsko, - dochází k válečným zločinům všech účastníků bojů (největší masakr civilního obyvatelstva Srebrenice), do konfliktu zasahuje i OSN a NATO, po krvavých střetech nakonec došlo k dohodám o územní celistvosti Bosny a Hercegoviny a dosažení ochrany práv všech národností. 1995 konec války v Bosně a i v Jugoslávii

Nástupnické státy – Slovinsko, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Jugoslávie (Srbsko a Černá hora), Makedonie – dodnes napjaté vztahy mezi nástupnickými státy

Válka v Kosovu

Kosovo – část Srbska, kde od novověku bylo usazováno muslimské obyvatelstvo, zároveň místo srbských dějin, kde jsou staré srbské kláštery ze středověku

Po vzniku Jugoslávie, byla muslimská populace v Kosovu omezována

Po rozpadu Jugoslávie v 90. letech, se i muslimové (Albánci) v Kosovu chtěli osamostatnit, Srbsko proti, Albánci prováděli útoky na Srbskou menšinu v Kosovu (Kosovská osvobozená armáda – byli to spíše teroristé – byli podpořeni USA a Německem) 1998, tvrdý zásah jugoslávské armády (Milošević) – opět válečné zločiny proti civilistům na obou stranách, útoky kosovských Albánců do Albánie – Nálety NATO na Jugoslávii (březen 1999) – bez souhlasu OSN, malé účinky na ozbrojené síly Jugoslávie, nálety NATO i na civilní cíle v Jugoslávii – snahy o dohody, ale objektivně se musí přiznat, že se s Jugoslávií nejednalo jako se suverénní zemí a podmínky pro ní byly neakceptovatelné – Podporu měla Jugoslávie především v Rusku, kterému se nelíbili aktivity Západu na Balkáně, které Rusko tradičně považuje za místo svého vlivu.

Nakonec došlo k ukončení bojů (červen 1999) a nasazení jednotek OSN, které měly dohlížet na dodržování míru mezi národnostmi v Kosovu

První válka v Zálivu

Irák (Sadám Husajn) obsadil Kuvajt – důvod hospodářské problémy Iráku po Irácko-Íránské válce, potřeboval více ropy (peněz) z jejího vývozu – obsazení malého, ale bohatého Kuvajtu 1990

OSN vyzvalo Irák k stažení – neúspěšně – Útok posvěcený OSN – 1991 – Operace pouštní bouře, Hlavní síly USA, Francie, Británie – účast i Československo, osvobození Kuvajtu – totální převaha vojsk OSN

Války v Africe – Genocida ve Rwandě, Somálsko, Zair

Nazývá se jako Velká africká válka – kdy konflikty v Africe trvají prakticky neustále. Hlavní důvod je že v těch státech vládly diktatury, které byly podpořeny buď Západem nebo Východním blokem. Po rozpadu SSSR, ztratili tyto diktatury veškerou podporu, ať z Východu nebo ze Západu a v státech vypukly národnostní rozpory z důvodu toho, že státy vznikly v hranicích bývalých kolonií a nerespektovaly národnostní rozložení

Genocida ve Rwandě

1994 Hutuové a Tutciové – občanská válka – půl milionu mrtvých, vina je i na straně OSN a Západu, kteří nezasáhli

<https://www.stream.cz/slavedny/804916-den-kdy-zacala-rwandska-genocida-6-duben>

Somálsko – Chudá africká země, bývalá italská kolonie, teroristické sdkupiny, hladomor, občanské války, 1993 – Zásah OSN a USA – neúspěšný (viz film – Černý jestřáb sestřelen), dnes středisko pirátů, stálý hladomor a není bezpečí v zemi

Válka proti terorismu – Afganistán, Irák

Aktuální situace

11.9.2001 – útok na World trade center v New Yorku – teroristická skupina Al-Kajda

Zázemí v Afgánistánu – útok na Afganistán – sesazení hnutí Tálibán – obsazení vojsky NATO a OSN – dodnes boje s Al – Kajdou a Tálibánem – účast ČR

2003 – otázka biologických zbraní v Iráku – nejspíš kampaň proti Husajnovi - útok USA a spojenců (Británie, Španělsko, Polsko) účast ČR, bez souhlasu OSN, proti útoku Francie a Německo, Rusko, sesazení Husajna, nakonec i jeho poprava, partizánská válka, konec americké účasti v Iráku 2011 (Obama) – ovšem důvody útoku na Irák se nepotvrdili, nebyli nalezeny biologické zbraně, kvůli kterým proběhla invaze. Ni dnes není situace v Iráku dobrá (Islámský stát)

Situace v ČR

Rozpad Československa – pomlčková válka, volby 1992, dohoda Mečiár a Klaus, Slováci chtěli svůj stát, mírové rozdělení

1993 ČR

Kuponová privatizace – rozdělení majetku státu – někdy podvody (Viktor Kožený) z důvodu nedostatečné legislativy – ekonomická a vládní krize 1997 spojená s financováním politických stran (ODS s ODA), Klaus rezignoval, předčasné volby, vítězství ČSSD, Zeman premiér, opoziční smlouva mezi ČSSD a ODS, snahy o omezení demokratických institucí (snahy o změnu volebního zákona, ovládnutí ČT, omezení pravomocí prezidenta (Havel); zasahování do vyšetřování policie, tajných služeb, soudů), 1999 – Vstup do NATO,

1997 – povodně na Moravě

2002 – volby vyhrává ČSSD premiér Vladimír Špidla

2002 – povodně v Čechách

2004 – Vstup do EU